

Laura-Maria Rauhala

PERHE MURROKSESSA –
MONINAISUUDEN KOHTAAMINEN PERHETYÖSSÄ

Sosiaalialan koulutusohjelma
Erityisryhmien ohjauksen suuntautumisvaihtoehto
2011

PERHE MURROKSESSA – MONINAISUUDEN KOHTAAMINEN PERHETYÖSSÄ

Rauhala, Laura-Maria
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Erityisryhmien ohjauksen suuntautumisvaihtoehto

Maaliskuu 2011
Ohjaaja: Rajaniemi, Kari
Sivumäärä: 42

Asiasanat: perhe, perhetyö, perhekokoonpanot, sateenkaariperhe

Tämän opinnäytetyön aiheena oli tutkia perheen historiaa, nykypäivän perhekokoonpanoja ja perhetyötä sekä sateenkaariperheen kohtaamista. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda tietoisuuteen sateenkaariperhe-asiakkaan tukeminen ja kohtaaminen. Tukemisen pääpaino on vuorovaikutuksellisessa avoimuudessa sekä suvaitsevassa ilmapiirissä. Työn avulla on tarkoitus herättää sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien ammattilaisten tietoisuutta erilaisten perhekokoonpanojen monimuotoisuudesta yhteiskunnan palvelujen piirissä. Työn avulla on tarkoitus pyrkiä askelta edemmäs moninaisuutta hyväksyvään ajattelumalliin yhteiskunnan jäsenten sekä sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien ammattilaisten keskuudessa.

Opinnäytetyö on teoreettisesti määriteltyä pohdintaa. Työssä kerrotaan perheen määritelmästä, jossa määritellään perhe juridisesta, biologisesta, sosiaalisesta, psykologisesta sekä uskonnollisesta näkökulmasta käsin. Työ etenee johdonmukaisesti kertoen perheen historiasta 2000-luvulle saavuttaen näkökulman perheen muutoksesta. Perhekokoonpanot kappaleen tavoitteena on lisätä ammattilaisten ja tulevien ammattilaisten tietoisuutta perheiden monimuotoisuudesta yhteiskunnassa. Työssä pääpaino on perheen tukemisella ja sateenkaariperheen kohtaamisella. Työssä käytettiin perheen historiaa sekä nykypäivää kuvailevaa ammattikirjallisuutta.

Kirjallisuuteen perehtymisellä ja ammatillisella pohdinnalla saatiin selville kuinka sateenkaariperheitä tulee kohdata ja miten pyrkiä tukemaan moninaisia perherakenteita avoimella ilmapiirillä ja luontevalla suhtautumisella. Moninaisuuden hyväksyminen on pieniä askelia jokaisen omista asenteista lähtien. Yhteiskunnan palvelun tarjoajan tulee kohdata kaikki väestöryhmät yksilöllisesti ja tasavertaisesti.

FAMILY IN A TURNING POINT – CONFRONTING DIVERSITY IN FAMILY WORK

Rauhala, Laura-Maria
Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services Studies
Specialization in Counseling Groups with Special Needs

March 2011
Supervisor: Rajaniemi, Kari
Number of pages: 42

Keywords: family, family work, family compositions, “rainbow family”

The topic of this thesis is to study the history of family, present day family structures and family work through supporting a “rainbow family”. The goal of this thesis was to highlight the work done with “rainbow families” to the professionals in the field of family work. The primary stress of the supportive work being in interactive openness and in an atmosphere allowing diversities. The purpose of this thesis was to arouse the awareness of the people working in the field of social- and healthcare about the diversity of different family compositions using services in the society.

This thesis is theoretically specifies pondering about the definition of family. It defines family from juridical, biological, social, psychological and religious points of view. The work proceeds logically, telling about the history of family all the way to the 21st, reaching a perspective about the changes. Goal of the family compositions chapter is to increase the awareness of current and future professionals about the diversity of families in the society. The primary stress is on how to support a family and how to confront a “rainbow family”. Professional literature about family history and the current state of family was used in the making of this thesis.

Getting acquainted with the literature and occupational pondering, it was found out how to confront “rainbow families” and how to strive to assist diverse family structures with an open atmosphere and natural attitude. Accepting diversity is small steps, starting from everyone’s personal attitudes. Service providers in the society have to confront and treat the people as individuals and equals.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	PERHE	6
	2.1 Perheen määritelmä.....	6
	2.2 Perhe ja yhteiskunta	8
	2.3 Perhekäsitys	9
3	PERHEEN MUUTOSVAIHEET ERI AIKAKAUSINA	10
	3.1 1700-1800 –luku	10
	3.2 1900- luvun alku	12
	3.3 1960-2000-luku.....	13
	3.4 2000-luku	15
4	PERHEKOKOONPANOT	17
	4.1 Ydinperhe.....	18
	4.2 Yksinhuoltajaperhe	19
	4.3 Uusperhe	20
	4.4 Suurperhe	21
	4.5 Lapseton perhe	22
	4.6 Monikulttuurinen perhe	23
	4.7 Sateenkaariperhe	24
	4.8 Adoptioperhe	25
	4.9 Sijaisperhe.....	25
5	PERHETYÖ	26
	5.1 Eettisyys perhetyössä.....	31
	5.2 Reflektiivinen ammatillisuus	31
	5.3 Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen	32
6	SATEENKAARIPERHEEN KOHTAAMINEN	34
	6.1 Sateenkaariperheen tukeminen	36
	6.2 Kasvatuskumppanuus	37
	6.3 Lapsen perheidentiteetin tukeminen	38
7	POHDINTA.....	40
	LÄHTEET.....	41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoitus on tuoda ihmisten tietoisuuteen miten perhe on muuttunut eri aikakausina, minkälaisia ovat nykypäivän perherakenteet sekä miten sateenkaari-perhettä voidaan tukea perhetyössä. Tavoitteena on herättää ihmisiä niin perhetyössä kuin yhteiskunnassakin nykypäivän monimuotoisiin perherakenteisiin. Yhteiskunnassa tulisi pyrkiä avoimeen ja suvaitsevaan ilmapiiriin.

Työ pohjautuu ammattikirjallisuuteen sekä teoreettiseen pohdintaan. Työ etenee johdonmukaisesti perheen määrittelystä erilaisiin perhekokonaisuuksiin ja perhetyöhön. Perheen muutosvaiheiden kautta ymmärtää erilaisten asioiden vaikutusta perheeseen, parisuhteeseen ja sitä kautta perheen rakenteeseen. Työssä esitellään erilaisia perhekokoonpanoja heijastaen yhteiskuntamme monimuotoisuutta. Työssä tarkastellaan lähemmin yhden perhekokoonpanon, sateenkaariperheen tukemista vuorovaikutuksessa.

Henkilökohtaisesti perustelen aiheen valintaa sillä, että haluan ajaa vähemmistöryhmien asiaa ja oikeuksia yhteiskunnassamme. Koulutusohjelmani keskittyy erityisryhmien ohjaukseen, joten tavoitteenani on oppia koko ajan lisää erilaisen tai erityisen tuen tarpeessa olevien ihmisten ja perheiden kohtaamisesta. Jokainen yksilö on erilainen. Jokainen ihminen tulee kohdata ainutlaatuisesti ja kaikkia tulee kohdella yksilöllisesti kunnioittaen. Haluan tuoda esille sosiaali- ja terveysalalla oikeudenmukaista ja suvaitsevaista kohtelua sekä avointa vuorovaikutusta asiakkaiden ja perheiden kanssa. Työn avulla haluan herättää ihmiset kohtaamaan nykypäivän erilaiset perheet sekä ymmärtämään miten omat asenteet vaikuttavat ammatilliseen minään. Omien asenteiden tiedostaminen on ensimmäinen askel avoimempaan ajattelumalliin ja sitä kautta ammatilliseen kohtaamiseen.

2 PERHE

2.1 Perheen määritelmä

Määritelmä perheestä on lähtökohdallisesti perheen lapsissa, ei niinkään perheen aikuisessa/aikuisissa. Perheestä kysyttäessä kysymys kohdentuu useimmiten vastaajan kokemaan omaan perheeseen, ei niinkään perheen määritelmään. Samaankin perheeseen kuuluvilla voi olla hyvin erilaisia määritelmiä omasta perheestään. Teoreettisesta spekulatiosta huolimatta perhe on läheisiä ihmissuhteita, verisiteitä ja perheen eri sukupolvia. Perheen tärkeä merkitys, osittain vähemmällekkin mainonnalle jäänyt merkitys on sellainen, jossa lapsen tunteet ja tarpeet otetaan vakavasti huomioon. (Reijonen 2005, 43.) Jos käytetään termiä syntymä- tai lapsuudenperhe, tarkoitetaan perhettä, jossa henkilö on kasvanut tai syntynyt (Jallinoja 2006, 19).

Perheen määritelmä on ydinperheen asettamasta muotista vuosien saatossa jonkin verran muuttunut monimutkaisempaan, mutta siitä huolimatta selkeämpään suuntaan. Perheen katsotaan muodostuvan ruokakunnassa asuvien jäsenten muodostamasta yhteisöstä, mutta yksilöiden henkilökohtaisesta näkökulmasta perhe on se yhteisö, jonka yksilö kokee perheeksi. Uusperheessä asuva murrosikäinen saattaa kokea poismuuttaneen vanhemman ja sisarukset perheeksi. Perheen määritelmiä on hyvin erilaisia, monesta eri instanssista katsottuna. Tavallisemmin perhe määritellään ruokakunnan mukaan, jolloin yhdessä asuvat ihmiset muodostavat ryhmän johon kuuluu kaksi keskenään avio- tai avoliitossa olevaa henkilöä ja heidän lapsensa. (Vilén 2006, 54.)

Riippumatta perheen kokoonpanosta perhe on kaikenlaisissa yhteisöissä keskeinen yksikkö. Perheessä eletään yksilölle kaikkien läheisimmät ihmissuhteet, jotka vahvistavuudessaan ja haavoittavuudessaan ovat ihmisille tärkeimpiä sekä merkityksellisimpiä. Perheen kautta siirtyy sukupolvelta toiselle elämää kannattelevia arvoja ja asenteita, elämän olennaisimmat käsitykset oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pa-

hasta. Perhe vaikuttaa olennaisesti lapsen kokemuksiin omasta itsestään sekä mahdollisuuksistaan. Lapsen persoonan sekä kasvuympäristön kautta lapsi ymmärtää elämäntehtävästään sekä elämän tarkoituksesta. Perheen kautta lapsen persoonallisuus rakentuu tiettyjen kehysten ja raamien sisälle. Perheessä lapsi oppii oman persoonallisuuden esille tuomisen rajat ja rajoitukset. (Juntunen 2004, 13-14.)

1960-luvun lopulla Suomessa oikeus on määritelty perhemuotoja neutraalien periaatteiden kannalta. Neutraalista lähestymistavasta huolimatta oikeus luo ja rakentaa käsityksiämme henkilöistä, heidän välisistä suhteistaan sekä perheestä instituutioajattelun pohjalta. 2000-luvulla ollaan kuitenkin siinä pisteessä, että vanhemmuus nähdään oikeudellisesti lapsen edun mukaisena. Nykypäivänä oikeuden tavoitteena on jättää perheeseen, perherakenteeseen sekä perheen pysyvyyteen liittyvät asiat ihmisten omien valintojen ja henkilökohtaisten sopimusten varaan. Perhe nähdään enemmänkin erilaisten perhesuhteiden kokonaisuutena kuin instituutiona. Perheen asemaa vahvasti muokannut perheen pään taloudellinen asema on väistynyt ja oikeus näkee samassa taloudessa asuvat ihmiset yksilöinä, jotka voivat muodostaa hyvinkin erilaisia perhesuhteita. Avioliiton, heteroseksuaalisuuden ensisijaisuus sekä perheen suoja eivät ole olleet enää kymmeneen vuosiin johtavia periaatteita lainsäädännön kannalta. Lainsäädäntö ei luo minkäänlaisia perheinstituution mallia esimerkkinä. (Sevön 2008, 71-72.) Perhe- tai avio-oikeuksia ei voida lailla turvata kaikkiin parisuhteisiin tai erilaisiin yhteiselämän muotoihin, joita nykyään moniarvoisessa yhteiskunnassa esiintyy (Vilèn 2006, 54).

Biologisesti ajatellen perhe perustuu lapsen ja vanhemman biologiseen suhteeseen, eli geeniperimään (Vilèn 2010, 10). Yhteiskunnassa, kuten myös sosiaali- ja terveysalan työkentillä tulee aina olemaan eettistä keskustelua siitä, mikä olisi lapsen oikeuden mukaista biologisen vanhemmuuden mukaan. Biologisesti vanhemmilla on vanhemman oikeudet ja velvollisuudet lasta kohtaan, jollei ole raskauttavista syistä toisin määrätty lapsen parhaaseen etuun perustuen. Jos lapsen vanhemmat eivät ole avioliitossa, lapsen isän tulee todistaa biologinen isyytensä isyytestillä.

Kun perheestä puhutaan sosiaalisen määritelmän mukaan, viitataan sosiologien mukaan ainakin viiteen eri vaikuttavaan tekijään perheessä. Usein perhe mielletään asumisen mukaan, jolloin perhettä ovat kaikki, jotka asuvat saman katon alla. Kui-

tenkin perheeseen liitetään usein myös parisuhde, kahden eri tai samaa sukupuolta olevan aikuisen välinen suhde. Perheessä parisuhteeseen liittyy myös aikuisten välinen seksuaalisuus, rakkaus ja vallankäyttö. Kun perhettä ajattelee suvunjatkamisen näkökulmasta, on perheessä kyseessä myös huolenpito, kasvatus sekä suvunjatkaminen. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna perheen voi ajatella olevan myös eräänlainen taloudellinen toimija, joka on osallisena jäseniensä taloudellisesta ylläpidosta ja aineellisesta tuotannosta. Määritelmät perheestä ovat muuttuneet ja muuttuvat tulevaisuudessakin, jonka johdosta jokaisella yksilöllä on oikeus määritellä perheensä omasta näkökulmasta katsottuna. (Koistinen 2004, 17.)

Psykologinen määritelmä perheestä kuvastaa sitä, minkä kukin yksilöllisesti kokee perheekseen. Psykkinen vanhemmuus on lapsen luottamusta hänelle turvalliseen aikuiseen. (Vilèn 2010, 10.)

Suomessa on yksilönvapaus yksityis- ja perhe-elämää koskevissa asioissa. Kuitenkin uskonnollisuus on edelleenkin vahvana yhteiskunnassamme, joka ohjailee moraalisen ajattelun rinnalla pitkälti perhettä yhteisönä sekä ajankohtaisesti käytyä perhekeskustelua. Kirkon näkemys perhekeskusteluissa ei ole nykypäivän elämässä niin johdonmukaista kuin se on aikaisemmin ollut ydinperheen tai suurperheen aikakautena. (Sevõn 2008, 72-73.)

Kirkon näkemys perheestä on vuosien saatossa tullut lähemmäksi perhettä, jos ajatellaan esimerkiksi uusioperheitä. Perhetyypit ovat monimutkaistuneet hyvin erilaisilla kokoonpanoilla, mutta kirkon kanta ei ole niin mustavalkoinen perhetyyppien erilaisuuteen. Kirkon eriävät mielipiteet ovat pääosin perheen aikuisten kokoonpanoista, koska monet uskonnot näkevät perheessä olevien aikuisten parisuhteen jäsenet miehenä ja naisena. Yhteiskunta modernisoituu, mutta uskontojen kautta tulevat näkemykset perheestä saattavat pysyä hyvin alkukantaisina.

2.2 Perhe ja yhteiskunta

Perhe on aina ollut yhteiskunnassa yhteinen asia, yhteisöllinen verkosto. Perheen hyvin- ja pahoinvointia käsitellään laajalti medioissa, tutkimuksissa ja seminaareissa.

Perheen yhteisöllisyys on siirtynyt naapuriyhteisöllisyydestä mediassa laajalti olevaan yhteisöllisyyteen. Yhteiskunta kulkee poliittisen ja ei-poliittisen rajan väliä, jolloin perhekeskusteluissa keskustellaan perheyhteisön poliittisuudesta sekä ei-poliittisuudesta. Yhteiskunnan vaikutus nykyajan perhe-elämään kuvastuu perheen prosessien ohjailussa ja tukemisessa. Sitä voidaankin nimittää familistiseksi elämänhallinnaksi eli perhekeskeiseksi elämänhallinnaksi, jossa keskitytään elämänhallintaan perheen säännönmukaisuuden sekä perheen lainalaisuuden ja prosessien tunteamiseen. Perhe kuitenkin nähdään yhteiskunnan ydinsoluna, jonka hyvinvoinnista huolehtiminen on ensisijaisen tärkeää. Perheen turvaamisen ja perusteellisen hyvän olon kautta pyritään rakentamaan pohjaa koko yhteiskunnan hyvinvoinnille. Kun yhteiskunta tuo perheen sen ytimeen, samalla perheestä ja perheen elämästä tulee julkinen. Kun perheestä tulee julkinen, samalla koko perheyhteisöllisyys saa poliittisen näkökulman yhteiskunnan osana. Perheen tultua yhteiskunnallisemmaksi, siitä on tullut yhteiskunnallinen kysymys. (Yesilova 2009, 26-31.)

2.3 Perhekäsitys

Perhekäsitys kuvastaa yleistä käsitystä meneillään olevan aikakauden mukaan. Useille ihmisille perhekäsitys kuvastaa perusnäkemystä perheestä ja sen erilaisista tehtävistä yhteiskunnassamme ja erilaisissa yhteisöissä. Perhekäsitykset jaetaan individualistisiin ja familistisiin sen mukaan, onko oleellista perheen pysyvyys vai yksilön oikeudet. (Vilèn 2006, 56.)

Perheen pysyvyys ja toimivuus ovat päätavoitteita familistisessä perhekäsityksessä. Perheen hyvinvointi on ensisijaisen tärkeää ja perheessä yksilöiden odotetaan uhraavan omia tarpeitaan ja tavoitteitaan perheen tarpeiden vuoksi. Perheen voimavarana on parisuhteen kannalta avioliitto ja uskollisuus avioliitossa. (Vilèn 2006, 56.)

Individualistisessa käsityksessä perheessä korostuu yksilön ja perheen yksittäisten jäsenien oikeudet. Yksilön etu on etusijalla perheen edun väistyessä omien toiveiden ja etujen tieltä. Individualistisuuden avainsanoja ovat yksilöllisyys ja henkilökohtainen onni, joka vallitsee vahvasti tällä hetkellä yhteiskunnassamme. (Vilèn 2006, 56.)

3 PERHEEN MUUTOSVAIHEET ERI AIKAKAUSINA

On itsestään selvää, että perhe on historiallisesti muotoutunut ja sattumanvarainen. Perheen historiallistaminen ja riisuminen näennäisestä luonnollisuudestaan on edelleen ajankohtainen. Perheestä käydyt keskustelut kietoutuvat aina luonnollisuuden ympärille, ovat keskustelut sitten tutkimuksesta tai arjesta lähtöisin. Perhe koetaan kyseenalaistamattomana. (Yesilova 2009, 21-22.)

3.1 1700-1800 –luku

Perheen historian kannalta merkittävä muutos tapahtui 1700- ja 1800- lukujen kuluessa. Perheen jäsenten välisiä suhteita, vanhempien suhdetta sekä lasten ja vanhemman välistä kasvatussuhdetta katseltiin uudessa valossa. Tuolloin tarkasteltiin perheen ja valtion välisiä siteitä. Perhe ja perheen määritelmä kokosi 1800-luvun Suomessa ympärillensä kiivaita kiistoja siitä, minkälainen on hyvä perhe ja miten saataisiin ihmiset järjestymään tietyn ihanteellisen määritelmän mukaan. Tuolloin ihanteet pantiin toimeen lukemattomina valistuksen ja kurinpidon käytäntöinä. Konkreettiset kasvatustoimet tulivat ideologisen määrittelyn rinnalle. Huomion kohteena olivat useat perheessä vaikuttavat asiat kuten kodit, kasvatusterveys ja hygienia. (Yesilova 2009, 21.)

Lapsikuolleisuus oli hyvin yleistä 1700- ja 1800-luvulla, jolloin lapsista joka neljäs kuoli ennen ensimmäistä elinvuottaan ja joka toinen ennen aikuisikää. Kehnon ruokavalion ja puutteellisen terveydenhuollon takia lapset kuolivat herkästi ripuliin, rokkoihin tai hinkuyskään. (Hänninen 2008, 19.)

Perhe on ollut suurperhe, johon on kuulunut vähintään kolme sukupolvea jotka ovat useimmiten asuneet saman katon alla tai ainakin samassa pihapiirissä. Suurperheen jäseniä ovat olleet mies, vaimo, heidän naimisissa olevat lapsensa, lasten puoliset, heidän lapsensa sekä palkattu ja palkaton työvoima. Arvojärjestys on perheessä ollut hyvin patriarkaalinen, jolloin perheen vanhimalla naimisissa olevalla miehellä on ollut suurin valta. Tuohon aikaan suuri sisarusparvi oli yleistä, koska ei osattu eikä haluttu säännöstellä syntyvyyttä. Lapset olivat maataloudessa työvoimana hyvin nuo-

resta iästä saakka. Elinikä on ollut alhainen, joten aikuisten kuolleisuus on ollut yleistä. Usein naiset kuolivat synnytyksissä saamiinsa tulehduksiin, jolloin nuori mies jäi leskeksi lapsikatraansa kanssa. Leskeksi jääneet puoliset pyrkivät avioitumaan mahdollisimman pian uudelleen jo toimeentulon turvaamisenkin takia, jonka takia perheen aikuisilla saattoi olla hyvin suuri ikäero. Perheessä asui usein myös iäkkääksi tullut isoäiti tai isoisä sekä mahdollisesti myös naimattomia tätejä ja setiä. Yhteiskunta eli perheyhteisöllisyyden aikaa, jolloin sukupolvet kamppailivat yhdessä toimeentulosta sekä hengissä pysymisestä. (Aukia 1999, 18-22.)

Länsimaisen perhekäsityksen historia on ollut hyvin sidoksissa kirkkokuntien käsitteisiin ja arvostuksiin. Kristillisen kirkon mukaan avioliitto on pyhä sakramentti, jossa mies on perheen pää. Katolisessa uskonnossa Jumalalle omistautuminen palveluksen kautta munkkina tai nunnana on arvokkaampaa kuin avioliiton solminen. (Aukia 1999, 20.)

Kirkon asennoituminen avioliittoon on ollut hyvin myönteinen. Luterilaisen uskonnon mukaan avioliitto perustuu jumalalliseen lakiin, jossa avioeroa ei tule ottaa kuin hyvin raskauttavasta syystä, kuten sukupuolinen kykenemättömyys tai aviorikos. Vaikka puoliso vetäytyisi aviollisista velvoitteista, sallitumpaa olisi ollut kaksin naiminenkin suhteessa avioeroon. Martin Lutherin mukaan kaikkien tuli solmia avioliitto, jossa mies ja nainen pitäisivät hyvää huolta niin lapsista kuin toisistaankin. (Aukia 1999, 20-21.)

Naimattomien tätien ja setien asema perheessä oli riippuvainen siitä, kuinka hyviä työntekijöitä he olivat maataloudessa. Suurperheen lapsista on kannettu yhdessä huolta, jolloin talon isäntä, emäntä tai talon vanhemmat lapset eivät ole pystyneet tyrannisoimaan lapsia kaikkien osallistuessa lasten kasvatukseen. Talossa saattoi olla hyvin nuori emäntä suhteessa isäntään, jolloin ajan saatossa emäntä jäi leskeksi suhteellisen nuorena. Tuolloin emäntä saattoi avioitua uudestaan, useimmiten nuoremman miehen kanssa. Silloin suurperheeseen mahdollisesti kuului sinun, minun ja meidän lapsia. Samalla yhteisössä saattoi olla myös poismenneen isännän tai emännän aikuistuvia lapsia. (Aukia 1999, 24-25.)

Lasten ja vanhempien suhde ei yleensä ollut yhtä kiinteä silloisessa agraariyhteiskunnassa verrattuna nykyajan perheyhteisöön. Lapsia hoitivat yleensä perheen iäkkäämmät henkilöt tai sisaret, joista ei vielä ollut maatalon muihin töihin. Lapset nähtiin Herran lahjana, koska he pystyivät tuomaan oman panoksen maatilán töihin työntekijöinä, paimenina, nuorempien lasten kaitsijoina tai talon muissa askareissa. Pienestä iästä lähtien lapset opetettiin työnteon tärkeyteen, eli osallistumaan maatalon töihin. (Aukia 1999, 28.)

Historiallisessa merkityksessä suurperhe on ollut rinnastettavissa sen ajan muihin yhteisöihin kuten sairaalaan, peruskouluun, päiväkotiin ja vanhainkotiin. Suurperheen velvollisuutena oli hoitaa iäkkäät ja sairaat perheenjäsenet kotona. Heikoimmat vanhukset saatettiin jopa hautaan saakka. Kunnalliskoteja ja vanhainkoteja oli jo silloin olemassa, mutta siellä hoidettiin vain todella sairaat ja vaikeasti hoidettavat vanhukset. Perheen kunnia-asia oli hoitaa yhteisönsä jäseniä niin terveyden kuin turvallisuudenkin puolesta. Talouksissa ei ollut televisioita, vaan viihteen korvasi erikäisten jäsenten kertomukset kummituksista, noidista ja ennen kaikkea menneistä ajoista. (Aukia 1999, 29.)

3.2 1900- luvun alku

Pikkuhiljaa perhe eriytyi omaksi pieneksi yhteisöksi, jolloin perhekäsité muuttui familistisempaan eli ydinperhettä suosivampaan suuntaan (Vilén 2006, 58). Tulevaisuuden ydinperheideaali vakiintui 1920-1930-luvuilla yhteiskunnallisessa merkityksessä kaikelle kansalle mallina oikeanlaiselle elämäntavalle. Siihen aikaan luonnollisena ja oikeaoppisena pidettiin äidin antamaa hoivaa ja biologista vanhemmuutta. Naisen rooli oli vahvasti kodin ja perheen jälkeläisten hoitamisessa, kun taas isän rooli oli perheensä elättäminen. (Reijonen 2005, 46.) Aikaa myöden perhe itsenäistyi suvusta ja muusta lähiyhteisöstä, jolloin perheen ja lähiyhteisön tuottama perusturvajärjestelmä jäi pois ihmisten tavoista toimia yhteisöissä. Väestönkasvun takia yhteiskunnassa oli syntynyt köyhyysongelma, jolloin köyhät ihmiset hakivat toimeentuloa niin maaseudulta kuin kaupungeistakin. Suomessa teollistuminen alkoi edistyä, jonka seurauksena ihmiset muuttivat taajamiin ja kaupunkiin. (Vilén 2006, 58.)

Toisen maailmansodan jälkeen yhteiskunnassa vallitsi familistinen perhekäsitys, jonka päämääränä oli perheen etu sekä pysyvyys. Tuolloin kaksi sukupolvea asui samassa taloudessa muodostaen ydinperheen. Perheet, jotka koostuivat vanhemmista ja lapsista, asuivat useimmiten kaupungeissa. Sidos sukulaisiin ja lähiyhteisöön oli muuttunut jonkin verran, useimmiten heikentynyt. (Vilén 2006, 58-59.) Sukulaissuhteiden ylläpitämiseen vaikutti useimmiten se, kuinka pitkät etäisyydet olivat kotikyliin (Aukia 1999, 33). Yhteisö oli pienentynyt huomattavasti ja sosiaalinen elämä oli jonkin verran kapeampaa, jolloin osalle perheistä saattoi syntyä ongelmia parisuhteen, lasten kasvatuksen sekä yleisen elämänhallinnan kanssa (Vilén 2006, 58-59). Kontakteja solmittiin samanhenkisten naapureiden ja työtovereiden kanssa (Aukia 1999, 33).

3.3 1960-2000-luku

1960-luvulla naiset siirtyivät työelämään, jolloin perheen asema yhteiskunnassa sekä kotona muuttui huomattavasti. Naisista tuli huomattavasti aiempaa itsenäisempiä ja tasa-arvoisempia miesten kanssa, johtuen työssäkäynnistä sekä omista tuloista. Perheen roolit muuttuivat jonkin verran kun elettiin kahden elättäjän perheessä. Useimmiten kuitenkin äitien taakka lisääntyi, koska he hoitivat sekä lapset että kotityöt palkkatyönsä ohella. (Vilén 2006, 59.)

Omavaraintalouksista siirryttiin kuin huomaamatta kuluttajien asemaan, jolloin teollisen ajan perhe hankki suuren osan tarvitsemistaan hyödykkeistä kodin ulkopuolelta. Yhteiskunta siirtyi moderniin aikaan. Yhteiskunnallisessa taloudessa tapahtunut muutos vaikutti perheeseen sekä parisuhteeseen hyvin merkittäväällä tavalla. Perheen naisten ei ollut pakonomaista tarvetta elää huonossa parisuhteessa taloudellisten seikkojen vuoksi. Teollistumisen myötä perheiden koko pienentyi, koska lapsien syntyvyys laski. Kehittyneiden ehkäisyvälineiden myötä pariskunnat pystyivät keskenään suunnittelemaan tulevaisuuttaan perheen perustamisen suhteen. (Vilén 2006, 59.)

Hännisen teoksessa Helstin mukaan perhesuunnittelu tuli yhteiskunnan keskuudessa yleisesti hyväksytyksi käytännöksi. Perhesuunnittelu oli aiemmin nähty epävarmana,

rikollisena, moraalittomana ja hengenvaarallisena toimintana. Yhteiskunnan hyväksymäksi sekä tukemaksi toiminnaksi perhesuunnittelu muuttui pienin askelin nykypäivää kohdatessa. Uusien ehkäisyvälineiden sallitumpi käyttö muutti huomattavasti naisen asemaa sekä suhdetta seksiin. 1950-luvulla raskaudenkeskeytykset sallittiin. 1970-luvulta lähtien isien läsnäolo synnytyssalissa oli mahdollista, mutta käytännössä se ei toteutunut. 1980-luvulla saavutettiin muutos mahdollistamalla isien läsnäolo niin synnytyksessä kuin koko odotuksenkin aikana. (Hänninen 2008, 16-19.)

Perheen asema on muuttunut yhteiskunnassa erittäin paljon, koska yhteiskunta huolehtii osasta niistä tehtävistä, jotka ovat aiemmin kuuluneet perheiden tehtäviin. Yhteiskunnassa huolehditaan mm. koulutuksesta, vanhusten ja sairaiden hoidosta sekä toimeentulon turvaamisesta työttömyyden, sairauden tai vanhuuden vuoksi. Sosiaaliturvajärjestelmän luomisen kautta Suomessa alkoi muodostua hyvinvointivaltion idea, jossa turvattaisiin yhteisvastuullisesti kaikkien yhteiskunnan jäsenten kohtuullinen toimeentulo erilaisissa elämäntilanteissa. (Vilén 2006, 59- 60.)

Perhe-elämän vankkana pohjana oli avioliitto. Avioliitto merkitsi pysyvää ja purkamatonta sopimusta. Aiemmin avioliittoon sitouduttiin suvunjatkamisen perusteena, mutta itsenäistymisen muutoksen myötä aviorakkaus yhdisti seksuaalisuuden ja rakkauden. (Utrio 2001, 465.) Naisten itsenäistymisen kautta ja aikuisten taloudellisen tilanteen ollessa näin turvatumpaa, avoliitot yleistyivät Suomessa. Avoliitossa eletään avioliiton omaisessa suhteessa ilman virallista vihkimistä. (Aukia 1999, 35.)

Ydinperheen malli on ollut vahva, johtuen sukupolvien yhtenäisestä asumisesta. Perhe-elämä on kuitenkin kautta aikojen ollut hyvin kirjavaa. Yhteneväinen perhekulttuuri on haalea käsite, johon harva kuitenkaan voi realistisesti samaistua. Kaupungistumisen myötä yhteiskunnan muutos perhe-elämää kohtaan tuli kuitenkin jäljessä. Kun perheet muuttivat kaupunkiin ja naiset siirtyivät työelämään, lapset siirtyivät päivähoitoon ja isovanhemmat jäivät useimmiten maaseudulle. (Reijonen 2005, 46.)

Perheitä koetteli erittäin paljon 1990-luvun lama, jonka vaikutukset näkyvät edelleen perheissä ja sen ajan lapsissa (Vilén 2006, 60). Samaan aikaan avioerot yleistyivät. Perhettä arvostetaan edelleen, mutta vanhempien onnellisuus ja parisuhteen toimivuus koetaan tärkeäksi osaksi perhe-elämän arkea. Yhä useampi lapsi syntyi avoliit-

toon ja vanhempien ajatuksena oli, että naimisiin mennään jossain vaiheessa perhe-elämää. (Reijonen 2005,47.) Yli puolet suomalaisista esikoisvauvoista syntyy tänä päivänä avioliiton ulkopuolella (Aukia 1999, 35).

3.4 2000-luku

2000-luvulla suomalainen yhteiskunta on kehitysvaiheessa, jota voisi kutsua jälki-moderniksi vaiheeksi. Perusturvan lisäksi ihmisten elämään kuuluu hyvät mahdollisuudet koulutukseen ja erittäin korkea elintaso muihin maihin verrattuna. Elämä koetaan nautinnon kautta, jolloin nautintojen hakeminen mm. ruoan ja seksin avulla on hyvin oleellisessa merkityksessä. (Vilén 2006, 60.)

Työelämä on noussut entistä merkityksellisempään arvoon, jossa monet työntekijät saavat toteuttaa itseään. Työelämän tavoitteet ovat korkeammalla ja tuloksellisuus on oleellisen tärkeää, jolloin työntekijöiden odotetaan panostavan täysipainoisesti työhön. Perheen naisten kohdalla työelämän nousseet vaatimukset tarkoittavat valinnan tekoa, lasten hankkiminen vai edistyksellisen työuran luominen. Useissa perheissä mies ansaitsee naista enemmän, joten jollain tasolla yhä edelleen koetaan olevan loogisempaa miehen hankkivan välttämättömän toimeentulon perheelle. (Vilén 2006, 60-61.)

Tasa-arvoa pyritään vaalimaan niin parisuhteissa kuin perheessä yleensäkin. Kehitystä on vuosien mittaan tapahtunut merkittävään suuntaan, koska miehetkin osallistuvat kotitöihin ja lasten hoitoon. Perhe-elämässä esiin tulevat käytännön järjestelyt ovat nykyään yhä enemmän perheen sisällä sovittavissa, eikä niinkään yhteiskunnan asettaman perhe-elämän mallin mukaista tasa-arvojakoa. (Vilén 2006, 61.)

Yhteiskunta ei ole pysynyt perheen muutoksessa vahvana rinnalla kulkijana. Yhteiskunnan tarjoamat palvelut, kuten neuvolatoiminta ja koulujärjestelmä eivät ole pysyneet perheiden tarpeiden muutoksen tahdissa. Neuvolaan kohdistuva kritiikki on sitä, kun neuvolassa painopiste on ainoastaan lapsen kehityksessä ja kasvussa. Lasten hoidon siirryttyä pitkälti päivähoitohenkilökunnan piiriin, nuoret vanhemmat ovat aikaisempien vuosikymmenien nuoria vanhempia useimmiten kokemattomia lasten

hoidon suhteen, mutta elävät myös hektisempää ja onnellisuushakuisempaa aikakautta. Tarvetta on myös parisuhteen tukemisessa sekä isäksi ja äidiksi kasvuun opetelussa. Menneinä vuosikymmeninä päiväkotien ja koulujen järjestämissä tilaisuuksissa oli useimmiten äitejä, mutta nykyään paikalla on äitejä, isiä, uusioperheiden vanhempia sekä ns. puolikkaita isiä ja äitejä hyvin erilaisista perherakenteista. (Reijonen 2005, 47.)

Avioerojen määrä on lisääntynyt paljon vuosikymmenien saatossa (Vilén 2006, 62). Väestötieteilijöiden mukaan liki puolet avioliitoista päättyy ennen pitkää eroon, jos kehitys liittojen purkamisen suhteen on edelleen kasvavassa suunnassa. Eronneisuus avioliitoissa on huomattavasti korkeampi kuin avioliittojen purkamisessa. Eronneisuus on sitäkin korkeampaa jos avioliitot ovat toisia tai kolmansia. Huolimatta suurista eronneisuuslukuista melkein neljäsosa pareista astuu avioon vähintään toista kertaa. (Jallinoja 2006, 106.) Avioeroja ei enää tänä päivänä estä ympäristön sosiaalinen paine, koska avioliiton päättämisen katsotaan olevan henkilökohtainen ratkaisu. Ihmisten koetaan nykypäivänä hakevan lähes täydellistä ihmissuhdetta, jossa onnen tavoittelu on oleellisessa roolissa. (Vilén 2006, 62.) Avioeroon johtavia syitä on monia, mutta yleisimpiä Väestöliiton tutkimuksen mukaan ovat: kotityöt, taloudelliset asiat, lasten kasvatusta sekä työn ja perheen yhteensovittaminen (Paajanen 2007, 46). Huolimatta siitä, että avo- sekä avioliittojen purkaminen on arkipäiväistynyt, kahden ihmisen tulevaisuuteen ja yhteisen elämän rakentamiseen rakkauden varjolla uskotaan ja luotetaan.

Suomessa on aikaisemmin ollut vahvana ns. kyläilykulttuuri, jolloin naapurit, sukulaiset ja perhetutut ovat vierailleet kutsumatta toistensa luona. Kaupunkimaisen elämän muodostuminen ja palkkatyön säätelemä perheen arkipäivän rytmi ovat vaikuttaneet kyläilykulttuurin vähentymiseen ja luonnollisten sosiaaliverkoston puuttumiseen. Sosiaalisten kontaktien ylläpitäminen perheissä näkyy aikuisten osallistuessa sosiaaliseen toimintaan harrastusten ja työn kautta. Lasten sosiaalistuminen tapahtuu päivähoitoon ja koulun sekä mahdollisten harrastusten välityksellä. Sosiaalinen perhe-elämä on perhekeskeistä siviilielämää yksilöllisen uraelämän rinnalla. (Vilén 2006, 62.)

Sukulaissuhteiden ylläpitäminen ei ole itsestään selvää verrattuna siihen aikakauteen, kun monet sukupolvet asuivat saman katon alla. Suhteiden ylläpitäminen on kiinni aktiivisuudesta ja motivaatiosta suvun jäseniä kohtaan. Suku on kuitenkin edelleen tärkeä tukiverkosto, joita luonnollisesti kohdataan ainakin sukujuhlissa ja juhlapyhien aikaan. Suurin osa perheistä kaikesta huolimatta elää edelleen perinteistä ydinperheen kaltaista elämää, jolloin he muodostavat perheen jäsenten kesken tiiviin yksityisen yhteisön. (Vilén 2006, 62.)

1990-luvun laman jäljiltä lapsiperheiden asema on edelleen heikommassa asemassa suhteessa muihin yhteiskunnan väestöryhmiin. Useimmilla perheillä asiat ovat kuitenkin hyvin, mutta ongelmat pyrkivät kasaantumaan yksittäisille perheille. Ongelmien kasaannuttua perheiden voimavarat eivät riitä ilman tukea. Yhteiskunnan tulisi panostaa ja investoida lapsiin kohdistuviin peruspalveluihin, kuten neuvolatyöhön ja nuorisotyöhön sekä ennaltaehkäisevään työhön. Laman jäljiltä säästöliekillä olevien palveluiden määrä ei vastaa koko ajan kasvavaa monipuolisten palveluiden kysyntää. (Vilén 2006, 62-63.)

Tämän päivän perhe-elämän keskeisimpiä paaluja ovat tunteisiin vetoava parisuhde, palkitseva ja vaativa työelämä sekä lapset elämän rikkautena ja mahdollisena valintana. Ihmisen elämän kiireisintä aikaa on lapsiperheen elämä, eritoten lasten ollessa pieniä. Käytännössä arjen tasapainoilu on kokemuksen kautta hankittavaa taitoa, jossa niin parisuhde, lapset kuin työkin vaativat huolehtimista. Lapsettomuus on yleistynyt huomattavasti, niin tietoisena valintana kuin lastensaannin mahdottomuudenkin vuoksi. (Vilén 2006, 63.)

4 PERHEKOKOONPANOT

Perhe-elämää voidaan tarkastella luokittelemalla perheitä erilaisiin tyypeihin sen mukaan, keitä perheeseen kuuluu. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa yleisimpiä perhetyyppjä ovat tänä päivänä ydinperhe, yksinhuoltajaperhe sekä uusperhe. Perheet jaetaan tilastokeskuksen perhetilastoissa parisuhteen ja lapsimäärän mukaan.

(Vilén 2006, 55.) ”Lapsiperheiksi luokitellaan nykyisin seuraavanlaiset perhekoonpanot: aviopari ja lapsia, avopari ja lapsia, rekisteröity naispari ja lapsia, rekisteröity miespari ja lapsia, äiti ja lapsia sekä isä ja lapsia” (Jallinoja 2006, 110). Nykyään perhettä koskevat käsitykset suuntautuvat seuraavien aiheiden ympärille: perhe, perhesuhteet, parisuhteet, seksuaalisuus, sukupuolisuus, naiset, miehet, lapset, lapsuus, lasten kasvatus ja kehitys, tunteet, kiintymys ja vuorovaikutus. (Yesilova 2009, 31).

Perhettä ja perhesuhteita sekä sen erilaisia rakenteita horjuttavia vaaroja on erilaisia, joista tyypillisimpiä ovat uskottomuus, erilaiset riippuvuudet, talousvaikeudet, sairaus ja kuolema. Perheeseen vaikuttavia kriisejä syntyy niin perheen sisäpuolella kuin perheen ulkopuolellakin. (Jallinoja 2006, 11.) Perheen selviäminen erilaisten koettelemusten keskellä on hyvin yksilöllistä.

Perheiden rakenteet ovat olleet muuttuvia läpi historian. Olennaista kuitenkin on, että syyt perheiden muuttumiseen ovat aiempaa erilaisempia. Puolisosuhteet päättyvät nykyään usein avo- tai avioeroon, joka muuttaa perhekoonpanoja ratkaisevasti. Lapsilla saattaa perheessä olla toisia aikuisia, jotka vaikuttavat heidän kasvuun ja kehitykseen ratkaisevasti. (Jallinoja 2006, 109.) Kunkin perheen kokoonpanosta tai jäsenistä sekä perheen muodostumisesta huolimatta, Riitta Jallinojan sanoin perheen pysyminen perheenä edellyttää sitoutumista (Jallinoja 2000, 232).

4.1 Ydinperhe

Ydinperheellä tarkoitetaan kahden sukupolven perhettä, jossa vanhemmat ja lapset asuvat yhdessä. Kun keskusteluissa käytetään käsitettä oikea perhe, sillä useimmiten tarkoitetaan ydinperhettä. Historiallisessa merkityksessä ydinperhe on kautta aikojen ollut länsimaissa tyypillisin perhetyyppi. (Vilén 2006, 55.)

Kulttuurimme mukaan ydinperhe on heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävän naisen ja miehen muodostama perhe yhteisten lastensa kanssa. Yhteiskunnassamme valitsee ajatus ydinperheiden muodostavan suuren perhekoheesion, kun taas kaiken siitä poikkeavan katsotaan olevan vähemmän perhekeskeisempää arvojen ja toiminta-

tapojensa vuoksi. Suomalaisessa kulttuurissa ydinperheen merkitys on suuri, johtuen esimerkiksi siitä että se kuvastaa yhteisön asettamien normien mukaista puolisosuhdetta. (Jallinoja 2006, 111-113.)

Ydinperheen yleisyys on lähtenyt pieneen laskuun 1960-luvulta lähtien. Syynä siihen ovat yhteiskunnan erilaiset muutokset, kuten teollistuminen, kaupungistuminen, kiihtyvä muuttoliike ja arvojen maallistuminen. Yhteiskunnallisen elämän mennessä modernimpaan suuntaan avoliitot ovat yleistyneet, lapsiluvut pienentyneet sekä yhteiskunnan arvomaailma monipuolistunut. Kaikki edellä mainitut asiat ovat suurelta osin vaikuttaneet ydinperheen muutosrintamaan, jonka johdosta ydinperhe on yksi vaihtoehtoinen perhemalli suomalaisten perheiden keskuudessa. Kaikesta muutoksesta huolimatta ydinperhe on yleisin aikuisten ja lasten muodostama perheellinen kokoonpano. (Vilén 2006, 13.)

4.2 Yksinhuoltajaperhe

Erojen yleistyttyä moni vanhempi on jäänyt yksin kasvattamaan pesuettaan. Jos vanhempi on yksin vastuussa lapsista ja kasvattaa heitä ainoana vanhempana, on kyse yksinhuoltajaperheestä. Yksinhuoltajaperheen vanhemman rooli on pyrkiä olemaan niin isän kuin äidinkin mallina lapsilleen. Nykypäivänä yksinhuoltajuus ei ole niin tuomittavaa sosiaalisella tasolla yhteiskunnassamme kuin mitä se on aiemmin ollut. Yksinhuoltajuuden katsotaan olevan hyväksytty tapa elää perhe-elämää. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna yksinhuoltajaperheillä on heikompi asema moneen muuhun perheeseen verrattuna. (Vilén 2006, 55.)

Suomalaisten perheiden keskuudessa lähes viidesosa lapsiperheistä on yksinhuoltaja-äitien perheitä. Yksinhuoltajaisät ovat edelleen harvinainen lapsiperhemuoto. Yksinhuoltajien määrää on vuosien aikana lisännyt avioerojen yleistyminen, lasten hankkiminen keinotekoisien hedelmöityksen avulla sekä adoption yleistyminen. (Vilén 2006, 13-14.)

Usein yksinhuoltajien lasten toinen vanhempi, joka ei enää asu perheen kanssa, osallistuu jollakin tasolla lapsen elatukseen ja huoltoon. Erotilanteen yhteydessä yli 90

prosenttia vanhemmista pystyy ratkaisemaan perheen tilanteen yhteishuoltajuudeksi. (Förssen 2009, 11.) Vanhempien erotessa lasten huoltajuudesta päätetään joko vanhempien kesken kunnan lastenvalvojalla tai oikeudessa. Lasten huoltajuus voidaan sopia yksinhuoltajuudeksi tai yhteishuoltajuudeksi. Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa, vaikka vanhempien parisuhde kariutuisikin. Lähivanhemman luona lapsi asuu ja on virallisesti kirjoilla. Tapaajavanhemmalla tai etävanhemmalla tarkoitetaan sitä vanhempaa, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla. Jos lapsi ei voi jostain raskauttavasta syystä tavata etävanhempaansa omatoimisesti, hallinto-oikeus voi päättää lapsen ja vanhemman tapaavan valvottuna tapaamisena esimerkiksi kunnan sosiaalitoimen järjestämänä. (Vilén 2010, 13-14.)

4.3 Uusperhe

Käytännössä perhe-elämässä on kaiken aikaa ollut uusperheitä, mutta käsitteenä perhetyyppi on tullut käyttöön 1980-luvun alkupuolella. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan uusperhe on perhe, jossa perheen alle 18-vuotias lapsi on vain toisen perheessä elävän puolison lapsi. Useimmissa erotilanteissa lapsi tai lapset jäävät asumaan äidin kanssa. Eronneen vanhemman liittoutuessa uudestaan lapsi saa uuden aikuisen elämänsä, joka usein on mies isäpuolen roolissa. Uusperheessä voi olla myös puolisoitten yhteisiä lapsia. (Vilén 2006, 55.) Tilastokeskuksen mukaan noin puolet uusperheistä muodostuu äidistä, isäpuolesta sekä äidin lapsista (Vilén 2010, 14).

Jos uusperhettä verrataan biologisten vanhempien rakentamaan ydinperheeseen, uusperheen ihmissuhteet muodostuvat eri tavoilla. Esimerkiksi uusperheiden äidit saattavat olla ristiriitaisissa odotuksissa lasten biologiseen äitiin verratessa. Uusperheessä elävien lasten keskinäiset suhteet saattavat olla hyvinkin moninaisia, jopa haasteellisia. Uusperheessä aikuisten tulee joustaa ja huomioida lapsia, sekä kannustaa ja ohjeistaa heitä joustamaan uudessa perhetilanteessa. (Vilén 2010, 14.)

Uusperheessä aikuisten on oltava aikuisena uuden puolison lapsille ja vanhempana omille lapsilleen. Aikuisten rakentaessa uutta parisuhdetta ja uutta arkea molempien lapsille, kulkee elämässä rinnalla mahdollisesti entiset puoliset. Lasten elämän kautta myös aikuisten elämä tulee entisten puolisoitten tietoisuuteen, jos entiset puoliset

ovat huolehtimassa lapsistaan. Uusperheen elämä saattaa olla kokonaisvaltaisen tarkastelun alla entisten puolisoitten tahoilta. Uusperhe on joka tapauksessa kahden eri perhemuodon rakentama kokonaisuus, johon kuuluu biologinen perhe ja uusperhe. (Raittila 2008, 160-161.)

Sisaruksilla on suojelun ja puolustamisen tarve toisiaan kohtaan luontaisesti, jolloin sisaruksia autetaan erilaisissa tilanteissa. Lapset ovat uudenlaisen tilanteen edessä, kun äidin tai isän uuden kumppanin lapsia tulisi ajatella lähes veljinä ja siskoina. Lasten keskinäisiin väleihin vaikuttavat paljon, kuinka paljon lapset toisiaan näkevät, minkä ikäisiä lapset ovat ja minkälainen ilmapiiri aikuisten välillä on. Lasten ollessa leikki-ikäisiä sopeutuminen on nopeampaa verratessa esimerkiksi murrosikäisiin. (Aukia 1999, 124-125.)

Kahden eri perheen yhteen saattaminen on pitkä prosessi, joka vaatii kaikilta sisua ja aikaa. Uusperhe käsitteenä mielletään uudeksi perheeksi, mutta perheen ollessa vuosia jopa vuosikymmeniä uusperhe, mielletäänkö kyseistä uusperhettä koskaan pelkäksi perheeksi. (Raittila 2008, 162.)

4.4 Suurperhe

Suurperhe muodostuu ydinperheestä sekä muista perheen kanssa asuvista sukulaisista. Tyypillisesti suurperheen jäsenet ovat sukulaisia keskenään. Perhetyyppinä suurperhe on nykypäivänä harvinainen. (Vilén 2006, 55.)

Kun perheessä asuu usean sukupolven jäseniä he toimivat luontaisesti toisilleen taloudellisena tuotantoyksikkönä sekä toistensa turvaverkkona. Suurperheet vähenivät ydinperheen ottaessa jalansijaa suomalaisessa yhteiskunnassa 1930-luvulta lähtien. (Vilén 2010, 13.) Suurperhe voi kuitenkin olla myös ydinperhe. Ydinperhe on usein myös suurperhe esimerkiksi sellaisissa talouksissa, joissa kuulutaan lestadiolaisen seurakuntaan. Lestadiolaisperheessä on useimmiten paljon lapsia, jolloin voidaan puhua suurperheestä jos vanhempien aikuiset lapset ja heidän lapsensa asuvat lähellä tai muuten vaan elävät osana alkuperäisen perheen arkea. Suurilapsisista uusperheistä voidaan käyttää myös termiä suurperhe. Suurperheessä on hiljaisuuden ja oman

rauhan puute, koska kotona arjen keskellä pyörii paljon lapsia, nuoria ja aikuisia. Suurperheen jäsen voi kokea olevansa yksinäinen, huolimatta kodin suuresta perheenjäsenten määrästä. (Aukia 1999, 38-39.)

Nyky maailmassa onnellisuuden ja oman hyvän olon tavoittelun ollessa tärkeässä osassa, suurperheitä on yhteiskunnassamme harvenevassa määrin. Suurperheen vanhemmat harvoin omaavat vastaavia luonteenpiirteitä: itsekkyyttä ja sulkeutunutta. Lasten läsnäolo ja kotitöissä auttamisen tarve on suuremmissa merkityksessä kuin pienilapsisissa perheissä. Sen vuoksi lasten hyvinvointia ja jaksamista sekä ennen kaikkea lapsuuden viettämistä tulisi kannustaa ja tukea. (Aukia 1999, 39.)

4.5 Lapseton perhe

Nyky päivänä lapsettomat perheet ovat yleisempiä verrattuna menneisyyden perhe-muotoihin. Tänä päivänä perheet saattavat olla lapsettomia omavalintaisesti tai sen vuoksi, ettei pariskunta syystä tai toisesta saa lapsia.

Perheen ollessa lapseton tahattomasti lapsettomuus on erittäin suuri kriisi molemmille perheen aikuisille. Lapsettomuus koskettaa pariskuntaa hyvin henkilökohtaisella tasolla ja se on hyvin raskas kokemus pariskunnalle. Jos lasta on yritetty ilman ehkäisyä säännöllisillä yhdynnöillä vuoden ajan tuloksetta, voidaan puhua lapsettomuudesta. Tänä päivänä lapsettomuudesta kärsii joka viides pariskunta. Tulevaisuudessa lapsettomuuden arvioidaan lisääntyvän hyvin paljon. On ennakoitu, että jopa neljä pariskuntaa kymmenestä ei saa lasta. Pariskunta on lapsettomuudesta kärsies-sään niin suuressa kriisissä, etteivät he välttämättä koskaan tule myöntäneeksi asiaa kenellekään. Tämän vuoksi luvut lapsettomuudesta kärsivistä perheistä ovat ainoas-taan suuntaa antavia. Lapsettomuushoidot ovat kehittyneet vuosien varrella paljon ja siksi mahdollisuus lapsen saantiin on aiempaa parempi. Hoidot ovat kuitenkin kalliita ja ne rasittavat kumpaakin henkisesti ja luonnollisesti fyysisellä tasolla. Lapseton perhe saattaa eristäytyä lähiympäristöstään kuten lapsiperheistä, koska lapsellisten perheiden onnen näkeminen ja kokeminen saattaa olla liian raskasta. Koska lapsettomuus on raskas kokemus perheelle, se saattaa vahvistaa parisuhdetta. Jos lapseton pariskunta tai pariskunnan osapuoli tuntee kokemuksen raskaaksi ja haluaa keskus-

tella tilanteesta, heidän tulisi hakeutua lapsettomuuden psykososiaaliseen tukeen perehtyneiden terapeuttien vastaanotolle. (Vilén 2010, 22-24.)

4.6 Monikulttuurinen perhe

Monikulttuurisissa perheissä toinen tai molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia tai kahden kulttuurin perheitä, jolloin toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen ulkomaalaistaustainen. Monikulttuurisissa perheissä yhdistäviä tekijöitä ovat: yhden tai molemman vanhemman maahanmuutto, kotoutumisen kokemus sekä sen vaikutukset perhe-elämään. Perheen erottavia tekijöitä ovat: perheen lähtömaa, maahantulosyy, äidinkieli, uskonto, koulutus- ja ammatillinen tausta, perhemuoto sekä perheen elämänkaaren vaihteellisuus. Tukeakseen perhettä, tulee ymmärtää maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvää vaiherikasta elämänvaihetta sekä maahanmuuttoon liittyviä lainalaisuuksia. Luonnollisesti perheestä itsestään on usein myös tukea toisilleen sosiaalisen verkoston luomissa puitteissa, jolloin koko perheen tukeminen tulee olla osana maahanmuuttajien tukemista. (Vilén 2010, 19.)

Perheen kanssa työskennellessä tulee huomioida perheen tulosyyt vieraaseen maahan. Perhe voi olla omasta valinnastaan tai pakonomaisesti muuttanut toiseen maahan. Muuttoliikkeestä jaotellaan kaksi eri muotoa: vapaaehtoinen muuttoliike ja pakolaisuus. Vapaaehtoisesta muuttoliikkeestä on kysymys silloin, kun henkilöt muuttavat maan sisäisesti esimerkiksi eri läänien kesken. Siirtolaisuus katsotaan myös olevan vapaaehtoista muuttoliikettä, jolloin on kyseessä maasta- tai maahanmuutto tai paluumuutto. Pakolaisuus tarkoittaa muuttoliikettä maiden sisällä tai niiden välillä, jolloin se on eräänlaista pakkomuuttoa esimerkiksi poliittisten tai sotaan liittyvien syiden vuoksi. Pakolaiset kokevat henkilökohtaista vainoa, joka on raskaana taakkana perheen jokapäiväisessä elämässä. (Vilén 2010, 19.)

Perheen elinoloja vaikeuttaa mahdollinen perheen hajanaisuus, sillä kaikki perheenjäsenet eivät välttämättä pääse maahan yhdellä kertaa. Lain mukaan alle 18-vuotias pakolaisstatuksen saanut lapsi voi saada Suomeen vanhempansa ja alle 18-vuotiaat sisaruksensa. Jos pakolainen asuu yksin Suomessa, hänen on mahdollista saada Suomeen puolisonsa ja alle 18-vuotiaat lapset. (Vilén 2010, 20.)

4.7 Sateenkaariperhe

Sateenkaariperheet perustuvat kahden aikuisen muodostamaan parisuhteeseen, jossa on lapsia. Sateenkaariperheen aikuiset saattavat olla homo-, lesbo- bi-, tai transvanhempia. Tavanomaisin sateenkaariperhe muodostuu kahden aikuisen ympärille, jotka ovat keskenään samaa sukupuolta. Sateenkaariperheen vanhemmuus on hyvin monimuotoista, mutta perheessä lapsen edun tulee olla kuitenkin etusijalla. Lapsen edun mukaista on, että lapsella on vähintään yksi rakastava ja huolehtiva aikuinen lähellä turvana arjessa. Jos aikuiset eroavat ja toinen aikuinen löytää uuden puolison, hänestä saattaa tulla lapsen kasvattaja biologisista siteistä huolimatta. (Vilén 2010, 16-18.)

Sateenkaariperheiden kohdalla saattaa olla kyseessä sijaissynnyttäminen. Esimerkkinä voisi olla, että nainen suostuu hedelmöittämään toisen miehen kanssa lapsen sekä kantamaan sikiötä raskausajan, mutta synnytettyään luovuttaa lapsen biologiselle isälle ja hänen kumppanilleen. Lasten kiusaaminen ja syrjäytyksi tuleminen koko perheen kohdalla on todennäköistä, jopa perheen lähimpien sukulaisten taholta. Lapsiperheet elävät useimmiten tavallista lapsiperheen arkea huolimatta perheen aikuisten parisuhteesta tai heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan. (Vilén 2010, 16-18.)

Sateenkaariperheet tulevat yleistymään yhteiskunnassamme vuosikymmenien aikana, jolloin perhetyössä erilaisuuden hyväksyntä tulee vielä tärkeämmäksi osaksi erilaisia perhetyönkenttiä. Yhteiskunnan jäsenten erilaisuus tulee nähdä rikkautena.

Suomessa on vaikea arvioida sateenkaariperheiden määrää, koska tarkkaa tilastoa ei ole. Arvioiden mukaan yhteiskunnassamme elää kuitenkin tuhansia lapsia sateenkaariperheissä. Jämsän sateenkaariperheille tehdyn kyselyn mukaan noin 46 % pareista oli rekisteröinyt parisuhteensa. Vuonna 2007 tehdyn väestötilaston mukaan Suomessa oli 149 rekisteröidyn parisuhteen lapsiperhettä. Määrällisesti se on noin 13 prosenttia rekisteröityjen parisuhteiden määrästä. Jämsän mukaan lasten määrä on keskimäärällisesti sateenkaariperheissä suurempi verrattuna muihin lapsiperheisiin. (Jämsä 2008, 43-45.)

4.8 Adoptioperhe

Adoptioperheessä aikuiset ovat adoptoineet lapsen biologisilta vanhemmilta saaden vanhemman oikeudet ja velvollisuudet lasta kohtaan. Adoptioperheessä lapsella on samat oikeudet kuin perheen biologisillakin lapsilla. (Vilén 2010, 15.)

Suomalaiset pariskunnat adoptoivat useimmiten kansainvälisen adoption kautta. Kotimaisia adoptioita tehdään huomattavasti vähemmän kuin kansainvälisiä. Kansainvälinen adoptiotoiminta otti ensiaskeleensä Suomessa vuonna 1985 adoptiolain uudistuksen myötä. (Karhumäki 2005, 11.)

Suomessa adoptioprosessin alkuvaiheessa tulee pariskunnan täyttää seuraavanlaiset vaatimukset: 25-vuoden ikä, pariskunnan tulee olla naimisissa, ikäero lapsen ja vanhemman välillä ei saa yli 45-vuotta ja hakijoiden perusterveydentilan pitää olla vakaa. Pariskunnalla tulee olla realistisesti vakaa suhde. Näin pyritään takaamaan lähtökohdallisesti lapselle vakaa perhe ja koti. (Karhumäki 2005, 19.)

4.9 Sijaisperhe

Jos lapsella on turvaton kasvuympäristö, hänet sijoitetaan toiseen kotiin lastensuojellustien perusteella. Sijaisperhe on perhe, joka vastaavassa tilanteessa tarjoaa kodin lapselle. Juridisesti sijaisperheen vanhemmilla ei ole samoja oikeuksia lapsen elämää kohtaan verratessa muihin edellä mainittuihin lapsiperhemuotoihin. Sijaisperhe saattaa olla hyvä vaihtoehto lapselle kiireellisen tai pitkäaikaisen sijoituksen ollessa kyseessä. Sijaisperheeseen sijoitetaan yleisimmin pitkäaikaisen perhehoidon turvin, jolloin lapsi saa kodin täysikäisyyteen asti. Sijaisperheeseen sijoitetut ovat useimmiten huostaan otettuja lapsia, mutta kyseessä voi olla myös henkilö, jolla on kehitysvamma tai henkilö, joka on iäkäs. Aikuispsykiatrian perhehoidossa voidaan käyttää myös sijaisperhettä. (Vilén 2010, 20- 22.)

Sijaisvanhemmuus ei edellytä ammatillista osaamista. Sijaisvanhemmat käyvät koulutuksen, mutta myös heidän elämäkokemuksensa ja henkilökohtaiset ominaisuutensa ratkaisevat. Perheeltä vaaditaan voimavaroja, tilaa, aikaa ja halua vastaanottaa

uusi perheenjäsen. Henkilökohtaisista ominaisuuksista tärkeitä ovat: erityinen kiinnostus, osaaminen ja joustavuus. (Vilén 2010, 22.)

Kun uusi perheenjäsen tulee sijaisperheeseen, tilanne on uusi niin sijaisvanhemmille, kuin myös uudelle perheenjäsenelle, mutta myös perheessä mahdollisesti aikaisemmin olleille lapsille. Jos uusi perheenjäsen on huostaanotettu, lapsi saattaa olla hyvinkin traumatisoitunut aiemmasta perhetilanteesta. Perheen arki vaatii rutiinit, mutta hyvin paljon myös edellä mainittua joustoa sekä kärsivällisyyttä kaikilta osapuolilta.

5 PERHETYÖ

Perheen tukeminen niin lapsen kuin aikuisenkin kannalta on tärkeää, huolimatta perheen kokoonpanosta. Lasta tukevia tahoja ovat: neuvola, päivähoido, koulu, erilaiset järjestöt kuten harrastustoiminta, läheiset ihmiset kuten isovanhemmat sekä tottakai perheen aikuiset. Lapsen kasvaessa myös ystävät saattavat tiedostamattaan tukea perheen lapsia ja siihen kiinnittymistä esimerkiksi viettämällä aikaa ystävänsä perheen kanssa. Perheen aikuisia tulisi tukea kasvatustyössä ja omassa jaksamisessaan. Aikuista tukevia tahoja ovat: lähiverkosto (esim. omat vanhemmat, sisarukset), oma kumppani, työyhteisö ja ystävät sekä yhteiskunnan palveluista esimerkkinä neuvola. Perheen aikuisten tulisi pyrkiä tukemaan toisiaan kasvatustehtävässä sekä nauttia sen hetkisestä elämäntilanteestaan. Aikuisille on tärkeää perhe-elämän arjen tukeminen, kuitenkin unohtamatta parisuhteen vaalimista. Lasten elämä perheessä on aina muutosvaiheessa erilaisten kehitysvaiheiden kautta. Tällöin lasten kehitysvaiheet tulee nähdä rikkautena. Jos perheessä on yksi aikuinen, on lähiverkostosta saatu tuki perheen arjessa suuri rikkaus kaikkien jaksamisen kannalta.

Kannustus ja lähiverkoston tuki on hyvin tärkeää perheen jokapäiväisessä elämässä. Erityisen tärkeää on perheenjäsenten keskinäinen tuki. Perhemuotoja on hyvin erilaisia, joten perheen tukemisen tulee olla hyvin yksilöllistä kuunnellen kyseistä perhettä tai perheen jäsentä. Kaikilla ihmisillä on hyvin erilainen näkökulma omasta roolistaan perheessä, jota tulee kunnioittaa varsinkin silloin, kun lapset ovat vanhempia.

Yhteiskunnan suhtautuminen perhemuotoihin on muutosvaiheessa yhteisön jäsenten rakentaessa erilaisia perhekokoonpanoja. Yhteiskunnan käsitykset ja asenteet muuttuvat kuitenkin hitaasti, jolloin kaikkien olisi tärkeää oppia suvaitsevaisuutta ja avarakatseisuutta. Ihmisten tuomitseminen esimerkiksi perhemuodon, vanhempien eroamisen tai perheenjäsenen seksuaalisen suuntautumisen vuoksi on hyvin alkukantainen puolustusreaktio pyrkii säilyttämään länsimaisessa yhteiskunnassa vallitseva ydinperhe. Ihmisten erilaisuus ja sitä kautta myös erilaiset perhemuodot tulisi nähdä yhteisön rikkautena ja kantavana voimavarana. Lapset oppivat myös erilaisuuden kohtaamista aikuisten mallin kautta, jolloin mallina oleminen on tärkeä tehtävä jokaisella yhteiskunnan jäsenelle. Omalla asenteella ja avarakatseisuudella muovaamme yhteiskunnan asenteita yksilöllisyyttä sallivampaan suuntaan pienin askelin muutoksen tiellä.

Perheiden kanssa työskennellessä työntekijän tulee työskennellä omalla persoonallaan sekä asettua samalle tasolle perheen kanssa. Työntekijän tulee osoittaa olevansa kyseistä perhettä varten ja pyrkii asettumaan perheen aikuisten sekä lasten asemaan. Perhetyössä tulee kuunnella, keskustella, auttaa sekä toivoa. (Helminen 2006, 182.) Perhetyössä tärkeimpinä lähtökohtina ovat: voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, asiakaslähtöisyys, perhekeskeisyys, työntekijöiden tuki ja moniammatillinen tiimityö (Häggman-Laitila 2001, 28). Perheen kanssa työtä tehdessä tulee työntekijän säilyttää oma tasapaino sekä hyväksyä perheet yksilöllisinä sekä yksityisinä yhteisöinä (Helminen 2006, 182).

Erilaisia perhetyön menetelmiä sekä toimintatapoja on kehitelty erilaisin toimintatavoin joka puolella maata, kuitenkin kokemuksiä keskenään vaihtamatta. Sen vuoksi perhetyössä erilaiset toimintamallit ja käytännöt ovat hyvinkin vaihtelevia. Perhetyöllä tarkoitetaan hyvin erilaisia perhetyön muotoja kuten perhetukityö, avopalvelutyö, perhekuntoutus, avohuollollinen perhetyö ja kenttätyö. Perhetyö on sisällöltään perheen arjen tukemista ja siihen mahdollista puuttumista erilaisin sosiaalityön menetelmin. Perhetyössä päämääränä on tavoitteellinen työskentely lasten ja perheiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Perhetyö toteutuu yksilö- tai perhekohtaisesti. (Reijonen 2005, 10.)

Perhetyön rooli näkyy pitkälti siinä, miltä taholta perhettä tuetaan. Palvelusektorilla perhetyötä tuottavat esimerkiksi sosiaalityö, päivähoito, terveydenhoito, koulu, järjestöt, seurakunta, erityispalvelut ja kotipalvelut sekä erilaiset projektit. Perhetyötä on monenlaisessa muodossa kuten kotipalvelu, tehostettu perhetyö, avohuollon perhetyö, perhekuntoutus, perheterapia sekä perhekerhot (Reijonen 2005, 19, 21.)

Perheiden tukeminen perhetyön nimissä mielletään osaksi päivähoitoa, terveydenhuoltoa sekä kotipalvelua, jolloin se toimii ennaltaehkäisevänä perheiden kanssa tehtävänä työnä. Muita perhetyötä toteuttavia toimijoita ovat: psykologit, perhe- ja kasvatustieteiden neuvolat, erilaiset terapiat, päihde- ja mielenterveystyö, mutta myös poliisi, nuorisotyö, ensi- ja turvakodit, sairaalat ja vanhustyö. Kuitenkin perhetyö määritellään nimellisesti työmuotona ainoastaan sosiaalialalla. Muilla ammatillisilla tahoilla perhetyö mielletään perustyon ohella tapahtuvaksi toiminnaksi. (Reijonen 2005, 23.)

Perhetyön monialaisuus näkyy sektoreissa, koska hyvin erilaisilla sosiaali- ja terveysalojen ammattialoilla tehdään perhetyötä. Eri palvelujen tuottajat tukevat ja auttavat perheitä erilaisissa elämäntilanteissa. Perhetyössä taustalla piilee monet yhteiskunnalliset muutokset, jotka haastavat erilaisia sektoreita ja palveluiden tuottajia vastaamaan perheiden muuttuneisiin tarpeisiin. Nykypäivänä perheessä yhteiskunnallisin silmin haasteena on muun muassa työn ja perheen yhteensovittaminen, lasten ja nuorten ongelmien kasautuminen, perheiden sosiaalisten verkostojen kaventuminen, perheiden elämäntilanteiden monimutkaistuminen, mutta myös erityispalveluiden jatkuva kasvusuunta. (Reijonen 2005, 18-19.)

Perhetyö on tukimuotona vielä hyvin nuori, jonka vuoksi perhetyölle ei ole valmistunut tietynlaisia vaatimuksia. Sen vuoksi perhetyössä työntekijöiden koulutusvaatimukset eivät ole vakiintuneet jonkin tietyn ammatillisen vaatimuksen piiriin. Perhetyötä tekevien työntekijöiden työtä kuvaa muun muassa: ohjaus, neuvonta, yhdessä tekeminen, perheenjäsenten tukeminen, perheen omien voimavarojen löytäminen sekä harjaannuttaminen ja lapsen kehityksen tukeminen. (Rouhiainen-Valo 2009, 13.) Saumattomaan yhteistyöhön moniammatillisessa merkityksessä hapuilevien eri alojen tulisi koota erilaiset perhetyön mallit yhteen ja sitä kautta kehittää yhteisiä toimintamalleja. Perhetyössä on paljon kehittämisen varaa ja siksi on toteutettu erilaisia perhetyön kehittämisprojekteja. (Reijonen 2005, 18-20.)

Perheen kokonaisvaltaisessa tukemisessa perhe tulee nähdä pienimuotoisena yhteisönä, johon jokainen perheenjäsen toiminnallaan vaikuttaa. Perhetyön alkutaipaleella tulee kartoittaa perheen voimavarat ja sisäiset rakenteet, sekä ongelmat ja tarpeet. Perhetyö pohjautuu jokaiselle perheelle asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Perhetyön yhdistävä tekijä on tavoitteellisuus perheen itsenäiseen selviytymiseen ilman ulkopuolista tukitoimintaa. Perheiden kanssa asetettujen tavoitteiden tulisi olla realistisia, yhdessä asetettuja ja kaikkien perheenjäsenten tavoiteltavissa. Tavoitteissa voi olla myös osatavoitteita, joiden avulla perhe pyrkii tukemisen kautta eteenpäin. (Reijonen 2005, 11.)

Perhekeskeisyys on perhetyön keskeisin toimintatapa. Kun työssä toimitaan perhekeskeisesti, tulee perheen omaa asiantuntijuutta arvostaa sekä kuunnella perheenjäseniä. (Rouhiainen-Valo 2009, 12.) Perhetyö kohdistuu perheiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja elämänhallinnan lisäämiseensä. Perhetyössä työskennellään perheen sisäisten asioiden kanssa, huomioiden perheen sekä yksilön itsemääräämisoikeus, yksityisyydensuoja ja tasa-arvoinen kohtelu. (Rönkkö 2010, 47.)

Ennaltaehkäisevään perhetyöhön hakeutumisen kynnys on suomalaisessa yhteiskunnassa yleisellä tasolla matala. Arjen selviytymisen ja hallinnan opettelu on ennaltaehkäisevässä työssä tärkeää, kuten myös perheenjäsenten voimavarojen tukeminen. Tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaaminen sekä perheen vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Kodin töiden ja rutiinien hallinta, perheen sosiaalisten verkostojen laajentaminen sekä perheen valmentaminen elämän erilaisiin uusiin tilanteisiin ovat myös oleellisia päämääriä tavoitteellisessa ennaltaehkäisevässä työssä. Perhetyö ennaltaehkäisevässä merkityksessä toteutuu esimerkiksi neuvolassa ja päivähoitossa. (Rouhiainen-Valo 2009, 13.)

Kun perhetyötä tehdään avohuollon tukitoimena, voidaan käyttää termejä tehostettu perhetyö tai lastensuojelun perhetyö. Kun perheessä lasten turvallisuus, huolenpito ja kasvatustarpeet ovat uhattuna, perhetyötä tehdään pitkäaikaisesti lastensuojelun sosiaalityön tukitoimena. Perhetyötä toteutettaessa lastensuojelulaitoksissa, lasten- tai nuorisopsykiatrian poliklinikoilla ja osastoilla, on kyseessä kriisityö tai ohjaava ja korjaava perhetyö. (Rouhiainen-Valo 2009, 13.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittaman PERHE-hankkeen päämääränä on muuttaa suomalaista kulttuuria lapsi- ja perhemyönteisempään suuntaan. Hankkeen lähtökohtana on perheiden muutos ja sen vaikutus palvelujärjestelmään. Perheen muutosta on vaikea määrittää sekä hahmottaa. Vielä haasteellisempaa on saada yhteinen näkemys ammattilaisille, saati sitten yhteiskunnan jäsenille siitä, minkälaista perhe-elämän tulisi olla. (Reijonen 2005, 44-45.)

Yhteiskunnalliset palvelut sekä niiden käytännöt eivät ole muuttuneet samaa tahtia kuin ihmisten tuen tarpeet. Esimerkkinä neuvolan toimintatavat, joissa keskitytään lapsen kasvuun ja kehitykseen. Nykypäivänä olisi myös tärkeää keskittyä molempien vanhempien kasvuun tasapuolisesti. Yhteiskunnassa käydään hyvinkin kiihkeää keskustelua perhe-elämän arkisista asioista sekä lasten kasvatuksesta. Median aikaansaama vaikutus on paljon keskusteluissa, kuten myös lasten harrastusten määrä ja niiden säännöllisyys niin hyvässä kuin pahassakin merkityksessä. Perhekulttuurit, tavat ja kasvatustavat eroavat perheiden kesken, johtuen esimerkiksi erilaisista opituista käytännöistä vanhempien omassa lapsuudessa sekä eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvista perheistä. (Reijonen 2005, 45-47.)

Perhe hyötyy erilaisista perhepalveluiden muodoista luonnollisesti negatiivisissa muutoksissa, mutta myös positiivisissa muutoksissa. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät riskit voivat johtua perheen rakenteesta, mutta ne voivat johtua myös monesta muusta tekijästä kuten ympäristön vaikutuksesta lapseen. Onnellista ja turvallista lapsuutta on mahdollista viettää niin ydinperheessä kuin myös uusperheessä, kuten monissa perheissä huolimatta perheen rakenteesta. (Reijonen 2005, 48.)

Perhetyössä ammattilaiset kohtaa hyvin realistisesti perheiden moninaisuutta. Perheiden kanssa työskennellessä kohtaa varmasti hyvinkin erilaisia tunteiden kirjoja niin itsessään kuin myös perheissä. Työntekijät saattavat kokea monenlaisia tunteita, kuten ärtymystä, toivottomuutta, paheksuntaa, huolta ja myötätuntoa. (Reijonen 2005, 48.) Työyhteisön tuki ja yhdessä käydyt keskustelut auttavat jaksamaan haasteellisessa työssä.

5.1 Eettisyys perhetyössä

Perhetyössä pätee myös Talentia RY:n ammattieettisen lautakunnan kokoamat eettisen työn ohjeet, jotka ovat itsemääräämisoikeus, osallistumisoikeus, oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti sekä oikeus yksityisyyteen. Ammatilaisena työskennellessään tulee jättää omat arvot sekä elämänvalinnat huomiotta keskittyen sosiaalialalla päteviin eettisiin periaatteisiin toimiessaan oman ammatti-identiteetin mukaan. Työssä tulee kunnioittaa asiakasta ja kannustaa häntä käyttämään omaa oikeuttaan valintojensa suhteen. Osallistumisoikeus tarkoittaa, että jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on oikeus toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Työssä tulee huomioida asiakkaan vahvuudet yhteisössä, jossa hän elää ja pyrkiä kannustamaan asiakasta osallistumaan. Ammatilaisena tulee huomioida asiakkaan elämäntilanne sekä siihen liittyvät asiat ja toimia sen mukaan asiakkaan kokonaisvaltaisella huomioinnilla. Osana ammatillista identiteettiä tulee olla asiakkaan salassapitovelvollisuuden noudattaminen. (Rönkkö 2010, 49.)

Eettisyydessä oleellista on suvaitsevaisuuteen kasvaminen. Suvaitsevaisella ihmisellä on kykyä sietää erilaisuutta ja kunnioittaa sellaisiakin asioita, joita ei ymmärrä tai jotka eivät ole oman arvomaailman mukaisia ratkaisuja. Suvaitsevaisen työntekijän tulisi nähdä ihmisten erilaisia tarkoituspäitä heidän ratkaisujen takana sekä pyrkiä ymmärtämään asiakasta. Tärkeää suvaitsevaisuudessa on myös se, uskooko työntekijä oikeasti asiakkaan kykyyn tehdä muutoksia elämäänsä. Perhetyössä tulee päivittää tilanteita, jossa työntekijä pohtii oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan rajaa erilaisten perhetilanteiden ja tekojen pohjalta. Ollakseen lämmin ja elämänuskoinen muita ihmisiä kohtaan sekä uskoakseen ihmisistä hyvää, se edellyttää tietoisuutta omasta hyvydestään. (Vilén 2010, 62-63.)

5.2 Reflektiivinen ammatillisuus

Jokaisen ammatilaisen niin sosiaali- kuin terveysalallakin tulee tarkastella toimintaansa ja ajatustensa sekä ennakkoluulojensa vaikutusta työhönsä. Kyse on heijastumisesta eli refleksiivisestä ammatillisuudesta. Jokaisen ammatilaisen tulisi olla tietoinen työhön liittyvästä rakenteellisesta vallasta ja siitä, kuinka työntekijänä on

mahdollista käyttää valtaansa harkitusti asiakkaan parasta ajatellen. Reflektiivinen ammatillisuus on ammattitaidon peilaamista, itsensä ja työn kriittistä tarkastelua sekä tilanteen niin vaatiessa myös kyseenalaistamista. Ammatissa käytettävien toimintatapojen ja periaatteiden kyseenalaistaminen on myös osa reflektiivisyyttä. Sateenkaari-perhettä tuettaessa reflektiivinen ammatillisuus tulisi näkyä työntekijän toiminnassa, ajattelutavassa ja vuorovaikutuksessa. Työntekijän tulee pohtia omaa asennettaan perherakenteiden moninaisuuteen, moninaisuuden vaikutusta parisuhteen seksuaalisuuteen, yksilön sosiaalisuuteen sekä perheen yhteiskunnallisen aseman tukemiseen. (Jämsä 2008, 112-113.)

Ammattihenkilökunnalle on kohdistettu niin sanottua tyhmyyskoulutusta, jossa työntekijöiden on tarkoitus oppia lisää nöyryyttä elämän monimuotoisuuden äärellä. Tavoitteena koulutuksessa on opetella tyhmäksi, ettei tiedä asiakkaan tai perheen asioista tai tilanteesta yhtään mitään. Asiakkaan tulee tällaisessa tilanteessa olla hyvin perusteellinen oman perheensä tilanteesta ja palveluun tulon syistä. Koulutuksessa opiskellaan, kuinka keskustella asiakkaan kanssa palvelun erilaisista ratkaisuista, jääväten itsensä ratkaisijan asemasta. Tietämättömyyden hyväksyminen on tärkeä osa koulutusta, jonka avulla työntekijä oppii olemaan vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa avoimien kysymysten pohjalta. (Jämsä 2008, 110.)

5.3 Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen

Luottamuksellinen ilmapiiri on tärkeää niin asiakkaiden kuin perheidenkin kanssa työskennellessä. Avoimuuden kautta on askeleen lähempänä perhettä sekä asiakasta. Perheenjäsenten huomiointi on tärkeää, jotta hoidossa toteutuisi kokonaisvaltaisuus. Luottamuksellisesta asiakassuhteesta voidaan käyttää myös termiä yhteistoiminnallinen työtapa, joka tarkoittaa tasapuolista kumppanuutta asiakkaan ja työntekijän välillä. Niin kauan kuin yhteiskunta syrjii sateenkaariperheitä esimerkiksi oikeudellisesti katsottuna, on heidän vaikea luottaa yhteiskuntaa edustaviin ammattilaisiin. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa perhe kokee, että voi avoimesti kertoa perhemuodostaan ja siihen liittyvistä asioista. Heidän perhemuotonsa tulee huomioida ja palvelun tavoite on toiminta lapsen, perheen tai asiakkaan parhaaksi. Luottamuksellisuus asiakassuhteessa on nimensä mukaisesti myös asiakkaan luottamusta tietojen salassapi-

dettävyyteen. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen on pitkäjänteisen työn tulosta. Jos asiakkaalla on taustalla negatiivisia kokemuksia yhteiskunnalta saadussa palvelussa, se voi vaikuttaa tulevaisuudessakin. Tällöin uuden luottamussuhteen rakentaminen on hyvin haastavaa työntekijästä riippumattomista syistä. (Jämsä 2008, 99-100, 135.)

Luottamuksellista suhdetta rakennettaessa tulee työntekijän muistaa kohdella asiakkaita niin kuin haluaisi itseään kohdeltavan perhemuodosta huolimatta. Harjaannuttaessa ihmisten kohtaamista, toisen asemaan asettautumisen kautta tulisi pyrkiä pois ennakkoluuloista ja erilaisista stereotyyppioista.

Luottamuksen syntyyn perhetyössä työntekijöiden ja perheenjäsenten välillä auttaa, kun työntekijä hyväksyy perheen perherakenteineen, elämäntilanteineen sekä erilaisine ratkaisuineen. Perheenjäsenten on vaikeaa näyttää heikkouttaan ja osoittaa toiselle osapuolelle omaa voimattomuuttaan kuitenkin tuntematta itseänsä hyväksikäytetyksi. Muutoksen aikaansaamiseksi vuorovaikutuksen tulee olla avointa ja luottamuksellista. (Vilén 2010, 63.)

Luottamuksellisen suhteen saavuttamiseksi tulee asiakasta tervehtiä kunnioittavasti. Luontevaa on kysyä, mitä asiakkaalle kuuluu, josta voi siirtyä palveluun hakeutumisen syyhyn. Keskittymisen avulla viestität asiakkaalle hänen asiansa olevan tärkeä. Palvelusta keskusteltaessa tulee kertoa, miten asiassa on mahdollisuus edetä. Keskustelussa asiakkaan paras tulee asettaa etusijalle. Jos keskustelussa ilmenee työntekijää hätkähdyttäviä tilanteita, ne tulee selvittää luontevalla vuorovaikutuksella. Kun asiakkaan kanssa keskustellaan palvelun tarjoajasta sekä oikeusturvasta, tulee asiakkaalle kokonaisvaltainen ja luottamuksellinen olo palvelun tarjoajasta ja työntekijän ammatillisuudesta. Keskustelussa tulee kertoa asiakkaalle, minkälaisia asioita keskustelusta kirjataan ja minkä takia. Aina tulee muistaa myös kysyä, miten asiakas on ymmärtänyt tilanteen ja jäikö hänelle jotain epäselvää. (Jämsä 2008, 101.)

6 SATEENKAARIPERHEEN KOHTAAMINEN

Perhetyössä työskentelevien työntekijöiden tulee kohdata jokainen asiakas tai perhe uutena persoonana tai perheenä, jolloin kohtaaminen on yksilöllistä. Kohtaamisen yksilöllisyyden ja ainutlaatuisen tunnistaa, kun työntekijä on avoimesti kiinnostunut perheestä eikä luokittele heidän perhettään jonkin tietyn oletuksen tai perherakenteen mukaisesti. Uuteen asiakassuhteeseen tulee lähteä sillä olettamuksella, ettei voi tietää toisen elämästä, perheestä tai kokemuksista mitään. Moninaisen olettamisen kautta saavutetaan yksilöllisyys ja ainutlaatuinen kohtaaminen. Perhetyön piirissä tulee aina muistaa, on sitten kyse ennaltaehkäisevästä tai korjaavasta työstä, että jokainen asiakas on ainutlaatuinen, avaamaton kirja. Asiakastyössä vastaan tulee usein harhakuvitelma, ettei meidän palveluiden piirissä ole seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia asiakkaita tai heidän lapsiaan. Usein asiakkaat eivät tuo ilmi omaa sateenkaari-identiteettiään. Joskus taas palveluiden luonne on sellainen, ettei niissä tule esille perheen rakenne tai asiakkaan identiteetti. Yllättävän usein on sellaisia tilanteita, jolloin monet seikat estävät asian esilletulon, vaikka asiakas haluaa asian tulevan esille. (Jämsä 2008, 104-106.)

Terveystieteidenhuollossa asiakkaiden yksilöllinen kohtaaminen on tärkeää, mutta palveluiden moninaisuuden vuoksi kaikissa palveluissa asiakkaan seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolen ilmaisu tai perhemuoto ei ole aina merkityksellistä eikä välttämättä tule ilmi hoidon missään vaiheessa. Palvelun tarve määrää yleensä sen, milloin perhemuoto tulee esille. Masentuneen asiakkaan hoidossa ilmenee henkilökohtaiset asiat oleellisena osana hoidon kulkua. Toisaalta ilmarintapotilaan hoidon kulkuun ei vaikuta potilaan perhemuoto tai seksuaalinen suuntautuneisuus. (Jämsä 2008, 123.)

Asiakkaalta pyydettävien henkilökohtaisten tietojen tarpeellisuutta tulee aina pohtia tilanteen mukaan. Rajan vetäminen on hyvin häilyvää, mutta yleispätevänä ohjeistuksena voi pitää, että mitä lähempänä sosiaalipalvelujen piiriä sitä enemmän kysellään taustatietoja asiakkaasta. Tiedon selvittämisessä tärkeää on suvaitsevaisuus ja hienovaraisuus, jolloin jokaisen työntekijän tulee pohtia, miten tiedon saa selville parhaiten ketään loukkaamatta. Jos asiakas on lapsi tai tilanteessa on lapsi mukana, silloin tulee olla erityisen hienotunteinen ja kysyä aremmat asiat mahdollisimman

luontevasti, mutta neutraalisti. Sateenkaariperheen lapsella ei välttämättä ole mitään tietoa biologisesta isästään, jolloin työntekijöiden tulee huomata asettaa sanansa neutraalisti ja mennä keskustelussa eteenpäin lapsen käyttämien termien mukaan väärinkäsitysten välttämiseksi. (Jämsä 2008, 123-125.)

Sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien ihmisten tulee muistaa käyttää mahdollisimman sukupuolineutraalia kieltä ilman parisuhde- tai hetero-oletuksia. Puheessa oleviin piilomerkityksiin tulee kiinnittää huomiota ja välttää niitä puhuttaessa asiakkaiden kanssa. Jokaisen työntekijän tulisi asettua erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden asemaan sekä kuulostella työyhteisössä käytettävää kielenkäyttöä. Kielenkäytön tulisi olla yhdenvertaista ja neutraalia, koska kaikkien asiakkaiden lähtökohdat eivät ole työntekijän tiedossa. Kielenkäyttöön paneutuminen ja mahdollisten ennakoasetelmien poistaminen puheesta avartaa työntekijän ammatillisuutta. (Jämsä 2008, 134.)

Asiakkaan henkilötietoja kerätessä tulee vielä varmistaa potilastietojen yksityiskoh-
taisuus esimerkiksi siitä, kuka saa päättää potilaan hoidosta. Lomakkeiden tulee pal-
vella kaikkia asiakkaita elämäntilanteesta riippumatta, joten lomakkeiden tulisi olla
monimuotoisia ja selventäviä. Lomakkeiden tulisi palvella henkilökuntaa sekä sitä
kautta myös asiakasperhettä, joten on tärkeää, että niiden kautta välittyisi todellisuus
asiakkaasta tai perheestä. Myös esitteet tulisi käydä läpi, jotta syrjintää ei tapahtuisi
alustavassa mainonnassa. (Jämsä 2008, 134.)

Työntekijöiden tulisi keskustella asenteistaan, arvoistaan ja ennakkoluuloistaan, jotta
voi pyrkiä mahdollisimman avoimeen työskentelyyn erilaisten perhekoonpanojen
parissa. Asenteet näkyvät keskustelussa huomaamattaan, jolloin ne voivat vahingoit-
taa palvelun piirissä tehtävää työtä asiakkaan tai perheen kanssa. Ennako-oletusten
purkaminen on ihmiselle haasteellista työtä, mutta nyky-yhteiskunnassa väistämätön-
tä. Sallivassa ilmapiirissä ihmisten on hyvä olla ja näin kohennetaan jokaisen yhteis-
kunnan jäsenen hyvinvointia. (Jämsä 2008, 103-104.)

Vuorovaikutuksessa on tärkeää aktiivinen kuuntelu ja avoimet kysymykset, joiden
tehokkuus piilee siinä, että niissä ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja. Perhetyössä
avoimia kysymyksiä voi esittää niin, että vastaajan tulee tarinallisessa muodossa ker-

toa perheestään ja heidän arjestaan. Avoimia kysymyksiä ovat esimerkiksi: miten näet itsesi teidän perheessä tai miten teidän perheenne on kulkenut tähän hetkeen? Perhetyössä työntekijän tulisi miettiä valmiiksi avoimia kysymyksiä, joita voi esittää kaikille perheille saaden tarpeellista tietoa perheestä kyseisen palvelun edesauttamiseksi. Avoimien kysymysten ehtona on kuitenkin aktiivinen kuuntelu, pitää pyrkiä kuuntelemaan mitä keskustelija kertoo, mutta myös mitä hän yrittää kertoa. Aktiivisessa kuuntelussa kuuntelijan tulee olla tarkkaavainen ja omata hyvä tilannetaju. (Jämsä 2008, 108-109.)

Sateenkaariperheen jäsen saattaa törmätä jossain elämänvaiheessa tilanteeseen, jossa hän yrittää selittää omaa taustaansa tai perherakennettaan, mutta häntä ei kuunnella. Tilanteessa kuuntelija ei pysty tai ei halua tilanteen arkaluontoisuuden vuoksi kuunnella, joten kuuntelija mitätöi siksi keskustelijan kertoman asian. Vastaavanlaista ilmiötä kutsutaan kaapittamiseksi, jolloin ihminen kertoo merkityksellistä asiaa, joka tavalla tai toisella jätetään noteeraamatta. Samantyyppistä kohtelua saattaa olla palveluiden piirissä työntekijän taholta, jos asia on työntekijälle hyvin vieras ja arkaluontoinen. Tuolloin työntekijän ja mahdollisesti koko työyhteisön tulisi pohtia omaa ammatillisuuttaan, sekä käydä täydentämässä tietotaitoaan nykypäivän perheiden tilanteesta ammatillisesti täydentävillä kursseilla. (Jämsä 2008, 107.)

Yhteiskunnassamme jää useasti huomaamatta erilaiset perhemuodot, joten sateenkaariperheessä elävät vanhemmat sekä lapset tarvitsevat erityistä tukea niin parisuhteen ja vanhemmuuden kuin myös perhe-elämän kannalta. Kuitenkin tulee huomioida kohtuus kaikessa. Liiallinen avarakatseisuus johtuu useimmiten henkilön uteliaisuudesta perheen elämää ja seksuaalista suuntautumista kohtaan. (Jämsä 2008, 162-163.)

6.1 Sateenkaariperheen tukeminen

Perheen vanhempien kanssa tulee keskustella perheen tukemiseen liittyvistä asioista, kuten perheen ihmissuhteisiin, parisuhteeseen sekä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Keskustelutilanteen tulisi olla rauhallinen ja luottamuksellinen sekä puhetyyliin hyvin hienovarainen. Keskustelua käydessä työntekijän tulee huomioida, missä kunakin perheenjäsenen yksityisyyden raja kulkee. (Jämsä 2008, 160.)

Huolimatta sateenkaariperheen perherakenteesta heitä tulisi kohdella perhetyön piirissä, niin kuin yhteiskunnassa muutenkin tasa-arvoisesti. Perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kuuluu perheenjäsenten hyvinvoinnin turvaaminen niin fyysisen kuin henkisen hyvinvoinnin kannalta. (Jämsä 2008, 179-181.)

Perheiden tuen tarvetta korostaa myös vertaistuen saatavuus. Sateenkaariperheet Ry ajaa sateenkaariperheiden etuja yhteiskunnallisella tasolla. Yhdistys järjestää yhteisöllisiä tapaamisia kuten perheleirejä ja muita valtakunnallisia tapahtumia. Yhdistyksen internetsivuilla olevaan kyselyyn vastanneet yhdistyksen jäsenet ovat kokeneet sateenkaariperhetoiminnassa tärkeäksi ne osa-alueet, jotka muilla palvelun tarjoajilla jää vähäiseksi tai ei tavoita heitä ollenkaan. Tärkeitä osa-alueita oli kyselyyn vastanneiden mukaan vanhemmuuden tuki sekä vertaistuen saatavuus. (Kuosmanen 2007, 72-73.) Vertaistuki on jokaiselle vanhemmalle tärkeä osa vanhemmuuden tukemista ja vanhemmuudessa jaksamista. Seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat vanhemmat tarvitsevat kipeästi tukea, koska palveluiden piirissä tuen saaminen on vähäisempää.

6.2 Kasvatuskumppanuus

Perhetyön toteutuessa kasvatustalouden puolella puhutaan kasvatuskumppanuudesta, jolla tarkoitetaan perheen kokonaisvaltaista huomiointia. Se korostaa vanhempien kanssa hoitovastuun jakamista sekä suunnitelmien ja päätöstentien tekemistä yhteistyössä. Kasvatuskumppanuutta rakennettaessa, tulee suhtautua kunnioittavasti lapsen perhettä ja parisuhteen moninaisuutta kohtaan. Luottamuksellisen suhteen rakentamisessa on tärkeää antaa perheelle tilaa kertoa perheen tarina ja määritelmä kunkin perheenjäsenen roolista perheen sisällä. Avoimuus ja suvaitsevaisuus ovat tärkeässä osassa vuorovaikutuksessa, niin arjessa henkilökunnan ja lapsen välillä, kuin myös kumppanuuden rakentamisessa henkilökunnan ja huoltajien välille. (Jämsä 2008, 182-184.)

Yhteistyön alkumetreillä on hyvä antaa vanhempien kertoa perheestä sekä lapsesta. Jos henkilökunnalle jää lapsen kasvun kannalta oleellista tietoa saamatta, tulee asiasta kysyä avoimesti. Sateenkaariperheet ovat vielä tänä päivänä suurennuslasin alla

perheensä ja lapsen kasvatuksen suhteen. Asioista voi keskustella kumppanuutta rakennettaessa ja antaa tilaa kysymyksille. Kysymysten tulee olla hienovaraisia ja oleellisia yhteistyön kannalta. Vanhemmilla on usein huoli lapsen kiusatuksi tulemisesta tai siitä, miten ei-biologista vanhempaa huomioidaan yhteistyössä. (Jämsä 2008, 183-186.)

Kasvatuskumppanuuden rakennusvaiheessa saattaa tulla esille seuraavanlaisia kysymyksiä, jotka ovat perustietojen pohjana moninaisten perheiden ollessa kyseessä. Jämsän mukaan esille tulevia kysymyksiä voisivat olla: Kuinka avoimesti puhutte perheestänne? Miten vanhemmuus on perheestänne jaettu? Miten olette käsitelleet lapsenne kanssa perheen rakennetta ja miten haluatte meidän keskustelevan perheestänne lastenne kanssa? (Jämsä 2008, 186.)

6.3 Lapsen perheidentiteetin tukeminen

Sateenkaariperheen ollessa kriisissä, syynä saattaa olla esimerkiksi biologisen vanhemman uusi samaa sukupuolta oleva puoliso. Kun perhe on kriisissä, perheen identiteetti tarvitsee tukea. Lapsi näkee itsensä hyvin suurena osana perhettään, jolloin lapselle perhe on suuri osa hänen yksilöllistä identiteettiään. Tukeakseen lapsen identiteettiä tulee ensisijaisesti tukea lapsen perhettä ja sitä kautta perheen identiteettiä. Perheidentiteetin tukeminen auttaa lapsen itsetunnon kehittämisessä. Lapsi kokee hyväksynnän perheen kautta. Jos lapsen perhettä ei hyväksytä, lapsi kokee että häntä ei hyväksytä. (Jämsä 2008, 189.)

Toinen iso perhettä mullistava muutos voi olla toisen vanhemman sukupuolenkorjausprosessi. Tuolloin jokainen perheenjäsen on yksilöllisellä tavallaan tuen tarpeessa. Lapsille turvallisen verkoston aikaansaaminen edellyttää perheeltä hyvää yhteishenkeä ja välittävää ilmapiiriä. Perheidentiteetin tukeminen on tärkeä osa lapsen itsenäistymistä sekä ympäristöön tutustumista. Perheidentiteetin rakentamisessa tärkeässä roolissa ovat perheen yhteiset asiat, päämäärät, harrastukset, jopa työ. (Jämsä 2008, 190.)

Jokaisen perheenjäsenen kanssa aikaa viettävillä ihmisellä, niin työntekijällä kuin muillakin ympäristön ihmisillä, on tärkeä osa perheidentiteetin tukemisessa. Perheen tukemista tapahtuu harrastustoiminnassa, koulumaailmassa, työssä sekä tuttavien ja ystävien taholta. Sateenkaariperheen tukemista ympäristössä auttaa suvaitsevaisuus.

Perheiden hyvinvoinnista huolehdittaessa tulee aina keskittyä lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, jolloin keskipisteenä on koko lapsen elämä. Perheen hyvinvoinnin vankkana pohjana on vanhempien hyvinvointi ja perheenjäsenten keskinäinen vuorovaikutus. Turvallisen lapsuuden takaamiseksi perheiden tulee saada tukea niin palveluiden, yhteiskunnan kuin lainsäädännönkin taholta, riippumatta perheen rakenteesta. (Jämsä 2008, 116.)

Sateenkaariperheet ovat tasa-arvoisessa asemassa palvelun tarjoajiin, niin kuin muutkin perhemuodot. Palveluntarjoajien tulee huolehtia tasa-arvoisuudesta, jolloin palvelun tulee tavoittaa kaikki väestöryhmät. Sateenkaariperheet ovat Jämsän tutkimuksen mukaan kokeneet syrjintää, jonka johdosta monet perheet ovat jättäneet käyttämättä palveluita. Perheen jäädessä ilman tarvitsemaansa tukea, kärsijöinä ovat ennen kaikkea perheen lapset. Syrjintää estävä toimi on työntekijöiden kouluttaminen moninaisuuden kohtaamiseen asiakasperheissä. Perheiden tyytyväisyyttä palveluihin voi kysyä yksityiskohtaisesti lomakkeella, joka on kaikille väestöryhmille suunnattu. Palvelun sisällön tarkistaminen ja kohdentaminen oikealle asiakasryhmälle on asiakkaiden tyytyväisyyttä lisäävä tekijä. Tilanteessa työntekijä saa kaiken tarvitsemansa tiedon asiakkaalta, jolloin toteutetaan avointen kysymysten ja aktiivisen kuuntelijan roolia. Palveluiden piirissä niin työntekijä kuin asiakaskin saa esittää kaikenlaisia kysymyksiä, ja tämä on jopa suotavaa luottamuksellisen ja sallivan ilmapiirin luomiseksi. Vuorovaikutuksessa ainoana ehtona on, ettei keskustelu saa loukata ketään, eikä myöskään ruokkia työntekijän turhamaista uteliaisuutta. (Jämsä 2008, 115.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyön valintaa pohtiessa halusin rajata aiheen vähemmistöryhmiin. Opinnäytetöiden mahdollisia aiheita pohdittuani, valitsin aiheeksi perheen muutoksen eri aikakausina ja perheen erilaiset kokoonpanot sekä yhden perhemuodon yksityiskohtaisemman tarkastelun. Perhemuodoksi valitsin sateenkaariperheen, koska aihe on ajankohtainen ja kasvavassa määrin perhetyön arkea.

Aineiston kokoamisen aloitin kesällä 2010. Työn kirjoittaminen ajoittui kesästä 2010 alkuvuoteen 2011. Aiheen rajauksessa haasteellista oli se, mistä näkökulmasta aihealueita lähestyy ja kuinka yksityiskohtaisesti niitä käsittelee. Työn haasteena oli vähäinen ammatillinen kirjallisuus sateenkaariperheistä, ja siksi lähteiden määrä on suppea kyseistä perhemuotoa käsiteltäessä.

Aiheen tutkiminen oli mielekästä ja avarsi näkökulmaa perhetyöstä sekä asenteistani erilaisia perhemuotoja kohtaan. Tutkin aihetta ammattikirjallisuuden pohjalta, joka sai minut ymmärtämään perhetyötä sekä perheen muutosta historiallisessa merkityksessä. Aihe oli mielenkiintoinen ja työn edetessä kiinnostukseni lisääntyi perheiden monimuotoisuutta kohtaan. Oppiminen opinnäytetyöstä oli hyvin laajaa vuorovaikutuksen sekä perhetyön näkökulmasta. Työn kautta oppi, miten asenteet näkyvät työssä ja miten vähillä muutoksilla voi saavuttaa suvaitsevaa ilmapiiriä. Perheen historian kautta ymmärtää perheen kehityksen sekä aikakauden mukaan vallitsevat toimintatavat.

Toivon työn herättävän mielenkiintoa erilaisia perhemuotoja kohtaan sekä ammattilaisten ymmärtävän asenteidensa vaikutuksen työn kuvaan ja vuorovaikutukseen. Pienin askelin tulee suunnata sukupuolineutraalimpaan suuntaan, jolloin on mahdollista saavuttaa kaikille avoin ja tasa-arvoinen yhteiskunta sekä palveluiden luonne. Sateenkaariperheet tulevat yleistymään yhteiskunnassamme, joten kohtaamisen luontevuuden harjaannuttaminen on yhä tärkeämmässä merkityksessä jokaiselle. Ammatilaisten tulee olla esimerkkinä tuoden suvaitsevaa ilmapiiriä palveluiden keskuuteen.

”Perhe syntyy rakkaudesta, ei vain biologisista siteistä.” (Jämsä, 2011)

LÄHTEET

- Aukia, P. & Manninen, K. 1999. Uusi suurperhe. Juva: WSOY
- Förssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöliitto. Helsinki: Vammalan kirjapaino.
- Helminen, J. 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Juva: PS-kustannus.
- Häggman-Laitila, A., Euramaa, K., Hotari, A., Kaakinen, J. & Hietikko, M. 2001. Lapsiperheiden varhainen tuki, tuen vaikuttavuus ja kustannus-hyöty. Lapsiperheprojektin loppuraportti. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki: Käpylä Print Oy.
- Hänninen, V., Nummelin, J. & Teerijoki, E. 2008. Retrovauvat: Suomalaista lasten historiaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisku – Familistista käännettä jäljittämässä. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Juntunen, A., Mattila, K. & Myöhänen, A. 2004. Tästä tulee tori- näkökulmia turvalliseen kasvuun. Helsinki: Oy Trio-offset Ab.
- Jämsä, J. 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi- Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: PS-kustannus.
- Jämsä, J. 2011. Sateenkaariperheet Ry. Viitattu 25.2.2011
<http://www.sateenkaariperheet.fi>
- Karhumäki, H. 2005. Lapsi suoraan sydämeeni – kokemuksia adoptiosta. Hämeenlinna: Karisto.
- Koistinen, P., Ruuskanen, S. & Surakka, T. 2004. Lasten ja nuorten hoitotyön käsikirja. Jyväskylä: Tammi.
- Kuosmanen, P., Jämsä, J. 2007. Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Väestöliitto. Helsinki: Vammalan kirjapaino.
- Raittila, K. & Sutinen, P. 2008. Huonetta vai sukua, elämää suurperheessä. Helsinki: Kirjapaja.
- Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön. Keuruu: PS-kustannus.

Rouhiainen-Valo, T. & Sirola, K. 2009. Avautuvien mahdollisuuksien perhetyö neuvolassa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Eura: Euraprint Oy.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.

Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammer-paino.

Utrio, K. 2001. Perhekirja- Eurooppalaisen perheen historia. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Vilèn, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä - Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilèn, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivèn, T., Nouvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus- erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.